

เทศกาลตำนานจีน (中国传统节日)

บทนำ

การเกิดขึ้นของเทศกาลต่าง ๆ มักจะเกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตตามปกติของมวลมนุษยชาติ ที่สัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติ เป็นวิธีการรับมือกับภัยธรรมชาติ เป็นการต่อสู้เพื่อการผลิต การดำรงชีวิต หรือการฉลองความสำเร็จ การพักผ่อนและความบันเทิงรื่นรมย์ เนื่องจากความเหน็ดเหนื่อยในการทำงานในแต่ละช่วงฤดูกาล และเป็นพัฒนาการทางสังคมของมวลมนุษยชาติ นอกจากนี้จุดมุ่งหมายที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งของแต่ละเทศกาลคือ การส่งเสริมความสมัครสมาน และสัมพันธภาพในหมู่มวลมนุษยชาติด้วยกันโดยเฉพาะคนหนุ่มสาว เนื่องจากในสังคมโบราณ โดยเฉพาะสังคมจีนนั้นยามปกติสตรีจะไม่มีโอกาสปรากฏโฉมออกสู่โลกภายนอก จะมีโอกาสให้สาธารณชนได้ยลโฉมก็ในงานเทศกาลนี้แหละ

การก่อกำเนิดของเทศกาลจีนเป็นผลผลิตที่ตกผลึกมาจากประวัติศาสตร์ที่ยาวนาน ตั้งแต่สมัยสังคมบรรพกาลสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน จุดกำเนิดของแต่ละเทศกาลมักเริ่มจากจุดเริ่มต้นเล็ก ๆ ในการดำเนินชีวิตประจำวัน แล้วพัฒนาขยายตัวอย่างค่อยเป็นค่อยไป จนก่อตัวเป็นตำนานเรื่องเล่าที่สนุกสนาน และประเพณีที่มีสีสันดี และหลากหลายของมวลมนุษยชาติ จากท่วงทำนองและบรรยากาศของงานเทศกาล เราสามารถสืบเสาะแยกแยะให้เห็นถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ วิธีการต่อสู้กับภัยธรรมชาติ การทำการผลิตและพัฒนาการของสังคมในแต่ละด้าน จุดกำเนิดของเทศกาลต่าง ๆ ในอดีตมักจะเกี่ยวโยงกับการเปลี่ยนแปลงของภูมิอากาศที่มีผลต่อการดำรงชีวิต และการทำการผลิตของมวลมนุษยชาติ นักภูมิศาสตร์ของจีนโบราณจึงพยายามที่จะค้นหากฎเกณฑ์การเปลี่ยนแปลงของภูมิอากาศ จนกระทั่งในปลายสมัยราชวงศ์โจว จึงได้แบ่งสภาพภูมิอากาศในหนึ่งปีออกเป็น 24 ช่วง (二十四节气) แต่ละช่วงกินเวลาประมาณ 15 วัน และเทศกาลต่างๆของจีนก็แยกไม่ออกจากวันเวลาใน 24 ช่วงนี้

ตำนานเทศกาลต่าง ๆ ของจีนเป็นประเพณีที่สืบทอดมายาวนาน มันสะท้อนถึงการดำรงชีวิตตั้งแต่โบราณกาลและภูมิปัญญาของชาวจีน เป็นการค้นคว้าหาความจริงเนื่องจากยังขาดความเข้าใจในปรากฏการณ์ธรรมชาติ จนก่อเกิดเป็นลัทธิความเชื่อ

การบวงสรวงบูชายันต์ต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์และตำนานเทพนิยาย สำหรับข้อเขียนเทศกาลตำนานจีนนี้ ผู้เขียนค้นคว้าผ่านบันทึกในสมัยโบราณเท่าที่สามารถเสาะหาได้โดยมุ่งเน้นในเรื่องของตำนาน ที่มาของของเทศกาล รวมทั้งเรื่องของประเพณีปฏิบัติ กิจกรรมนิยมนิยมของเทศกาลต่างๆ และเรื่องเล่าที่สืบทอดกันมาจนเป็นตำนานหรือเทพนิยายต่าง ๆ

บทคัดย่อ

ประเทศจีนมีประวัติศาสตร์ที่สืบทอดมายาวนานไม่ต่ำกว่า 5,000ปี เรื่องราวและกิจกรรมของงานเทศกาลได้พัฒนาไปอย่างไม่หยุดยั้ง จนก่อตัวเป็นงานเทศกาลที่มีเนื้อหาหลากหลาย และมีสีสันที่เป็นเอกลักษณ์ สะท้อนถึงภูมิปัญญาของชาวจีนเป็นส่วนหนึ่งที่มีความสำคัญของวัฒนธรรมจีน เทศกาลต่าง ๆ ของจีนส่วนใหญ่มีมาตั้งแต่ยุคก่อนราชวงศ์ฉิน ส่วนใหญ่จะมีจุดกำเนิดมาจากลัทธิความเชื่อ การบวงสรวงบูชายันต์ต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และตำนานเทพนิยาย ต่อมายังได้รับผลกระทบจากความเชื่อทางศาสนา ประวัติของวีรชนที่ได้รับการยกย่องในประวัติศาสตร์ ช่วยแต่งเติมให้ตำนานเทศกาลเหล่านี้มีสีสันยิ่งขึ้น^[1] (P2) เช่น การเซ่นไหว้บรรพบุรุษในวันตรุษจีน การบูชาสุสานบรรพบุรุษในวันชิงหมิง การแข่งเรือมังกรกินขนมจ้ำงในเทศกาลตวนอู่ การกราบไหว้เทพีผางเอ่อ การดื่มชาชมจันทร์ในคืนจงชิว เป็นต้น นอกจากนี้บรรดานักปราชญ์ นักคิดและนักเขียนในแต่ละยุคสมัย ยังได้รังสรรค์บทกวี ภาพเขียนและวรรณกรรมอันทรงคุณค่าที่เกี่ยวข้องกับความเป็นมาของแต่ละเทศกาล สืบทอดให้คนรุ่นหลังได้ศึกษาและค้นคว้าวิจัยจนถึงปัจจุบัน

สมัยราชวงศ์ฮั่นถือเป็นยุคที่รุ่งเรืองที่สุดหลังการรวมแผ่นดินจีนเป็นปึกแผ่น (แผ่นดินจีนถูกรวบรวมเป็นปึกแผ่นครั้งแรกในสมัยราชวงศ์ฉินโดยฉินซีฮ่องเต้) มีความเจริญรุ่งเรืองทั้งทางด้านการผลิตและวัฒนธรรม มีความมั่นคงทั้งทางเศรษฐกิจและการเมือง เทศกาลต่าง ๆ จึงค่อย ๆ หลุดพ้นจาก พิธีการบวงสรวงต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มึนงง จึงมักมีคำกล่าวที่ว่า เทศกาลต่าง ๆ เกิดขึ้นในสมัยราชวงศ์ฮั่น จนถึงสมัยราชวงศ์ถังจึงแปรเปลี่ยนเป็นเทศกาลแห่งการเฉลิมฉลอง ก่อตัวเป็นประเพณีวันมงคลเป็นเทศกาลแห่งความรื่นเริงและสนุกสนานประจำปีอย่างแท้จริง^[2] (P2-3)

[1] [2] 韦黎明. 中国节日[M]. 北京: 五洲传播出版社, 2005.

บรรดานักปราชญ์ นักกวี ต่างก็รังสรรค์บทความ บทกวีในเทศกาลต่าง ๆ ไว้มากมาย เป็นผลผลิตทางวัฒนธรรมอันทรงคุณค่า สะท้อนถึงทัศนะ ชีวิตความเป็นอยู่และการต่อสู้ของมวลมนุษยย์ในแต่ละยุคสมัย ซึ่งนอกจากจะเป็นเทศกาลแห่งความรื่นเริงแล้ว ยังเสริมเติมความสมบูรณ์ให้กับเทศกาลต่าง ๆ ตกทอดมาสู่ชนรุ่นหลังจนตราบทุกวันนี้

คำสำคัญ: เทศกาล ตำนานจีน ฤดูใบไม้ผลิ วันทวนอู่ ฤดูเก็บเกี่ยว

บทที่ 1

เทศกาลฤดูใบไม้ผลิ (เทศกาลตรุษจีน 春节)

เทศกาลชุนเจี๋ย (春节) หรือเทศกาลฤดูใบไม้ผลิ (คำว่า节 ออกเสียงอยู่ระหว่างคำว่าเจี๋ยกับเจ้ ซึ่งค่อนข้างจะออกเสียงยากในภาษาไทย) หรือที่ไทยเราเรียกว่าวันตรุษจีน ตรงกับวันขึ้นหนึ่งค่ำเดือนอ้ายในปฏิทินการเกษตรของจีน (农历) เดิมทีเรียกว่าวันกว้อเหนียน (过年) หรือวันขึ้นปีใหม่ของจีนเป็นเวลาเริ่มแรกของวัน วันเริ่มแรกของปี และวันแรกของเดือนแรกของปี จึงถือเป็นวัน 3 ปฐมฤกษ์ (三元节) [1] (P1) วันเทศกาลฤดูใบไม้ผลิมีประวัติค่อนข้างยาวนาน เริ่มตั้งแต่สมัยราชวงศ์อินซาง (殷商 1766 ปี ก่อน ค.ศ.) ผ่านการพัฒนาจากช่วงประวัติศาสตร์ที่ยาวนาน ถือเป็นวันเทศกาลที่มีความสำคัญ มีการเฉลิมฉลองในขอบเขตทั่วทั้งประเทศ และในหมู่ชาวจีนโพ้นทะเลทั่วโลก จนกระทั่งถึงยุคสาธารณรัฐ การประชุมสภาในวันที่ 27 เดือน 9 ค.ศ.1949 รัฐบาลจีนได้เปลี่ยนใช้ปีคริสต์ศักราช จึงกำหนดให้วันที่ 1 มกราคม เป็นวันขึ้นปีใหม่สากล และเรียกวสันขึ้น 1 ค่ำเดือนอ้ายว่า วันเทศกาลชุนเจี๋ย (春节) หรือวันเทศกาลฤดูใบไม้ผลิ[2]

วันนี้เป็นวันที่ฤดูหนาวอันแห้งแล้งและหนาวเหน็บได้ผ่านพ้นไป บรรยากาศเริ่มเข้าสู่ความอบอุ่น ต้นไม้ใบหญ้าที่แห้งเฉาตาย เริ่มผลิดอกออกใบ เสียงนกเสียงกาเริ่มบรรเลงเพลงแห่งความสดใส ประชาชนเริ่มเตรียมการเพาะปลูกในศักราชใหม่อย่างร่าร้อน การเริ่มต้นชีวิตใหม่และความหวังใหม่ได้ทวนกลับมาอีกครั้ง จึงเป็นเทศกาลที่มีการเฉลิมฉลองกันอย่างยิ่งใหญ่ในปริมาณพลทั่วทั้งประเทศ เริ่มตั้งแต่วันบูชาเทพแห่งเตาในวันที่ 23 เดือน 12 จนถึงเทศกาล หยวนเซียว ในวันที่ขึ้น 15 ค่ำเดือนอ้าย ถือเป็นช่วงแห่งการเฉลิมฉลองเทศกาลฤดูใบไม้ผลิ

[1] 乐麒麟. 中国传统节日择吉大通书[M].北京: 气象出版社, 2001.

[2] 春节, 春节溯源[EB/OL]. <http://www.baike.com/wiki/>

เหมินเจียนพริ้วปลิวไสวเริ่มตรุษจีน (门笺飘飘始过年)

วันตรุษจีนถือเป็นหนึ่งในเทศกาลใหญ่ของจีน จึงมีตำนานและเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับวันนี้มากมาย เรื่องเหมินเจียน (门笺) เป็นเรื่องสำคัญเรื่องหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับวันเทศกาลนี้ เหมิน หมายถึง ประตู ส่วนคำว่า เจียน หมายถึง แผ่นผ้าหรือกระดาษตัดเป็นริ้ว ๆ หรือชิ้นยาว ๆ เขียนข้อความคำมงคล ติดหรือห้อยด้านบนของประตูบ้านมีชื่อเรียกหลายอย่าง เช่น กว้าเซียน (挂签) เตี้ยวเจียน (吊笺) หรือเซียนเอ้อ (千儿) เป็นต้น เรื่องราวของเหมินเจียนมีที่มาตั้งแต่สมัยต้นราชวงศ์โจวเล่ากันว่า เจียงไท่กง (姜太公) ได้เข้าร่วมขบวนการปฏิวัติกับกองทัพชาวนาของจีฟา เมื่ออายุ 80 หลังจากโค่นล้มกษัตริย์โหดซางโจ้วหวาง (商纣王) สถาปนาราชวงศ์โจวสำเร็จ ได้ปฏิรูปการปกครองในระบอบศักดินา (封建制度) ขึ้นเป็นราชวงศ์แรกและจัดพิธีอวยยศลำดับห่วยเทพในราชสำนัก จากนั้นจึงอำลากลับสู่บ้านเกิด เมื่อภรรยาของเจียงไท่กงรู้เรื่องก็ต้องการได้รับการจัดลำดับบ้าง เจียงไท่กงจึงแต่งตั้งให้เป็นเทพีแห่งความยากจน ไม่ว่าไปเยือนถึงบ้านไหนก็ให้บ้านนั้นพบกับความหายนะ มีแต่ความยากจนตลอดไป แต่มีข้อแม้ว่าห้ามไปเยือนครอบครัวที่ยากจนหรือลำบากขั้นแค้นอยู่แล้ว เมื่อเรื่องราวนี้เผยแพร่ออกไป ชาวบ้านจึงเอาเศษผ้าหรือเศษกระดาษเก่า ๆ ขาด ๆ มาแขวนที่ประตูหน้าบ้านเพื่อแสดงให้เห็นว่าเป็นครอบครัวที่ยากจนอยู่แล้ว เทพีแห่งความยากจนจะได้ไม่มาเยือนอีก^[3] (P4-5) จึงเป็นที่มาของการติดเหมินเจียนหรือเซียนเอ้อ ต่อมาจึงกลายเป็นเครื่องประดับประตูบ้านในวันเทศกาลต่าง ๆ เนื่องจากเห็นว่าเศษผ้าหรือเศษกระดาษดูรก สกปรกไม่งามตา จึงเปลี่ยนเป็นผ้าแดงหรือกระดาษมีขอบลวดลาย ส่วนใหญ่จะนิยมสีแดงหรือเป็นสีสดสีอื่นก็ได้ กว้างประมาณ 6 - 7 นิ้ว ยาวประมาณหนึ่งฟุต เขียนคำมงคลต่าง ๆ สำหรับติดที่สองข้างประตูบ้าน หรือเป็นแผ่นกระดาษยาวตลอดแนวขวางของประตูตัดเป็นริ้ว ๆ เขียนคำมงคลต่างๆ ติดที่ขอบบนของประตู และจะติดอยู่เช่นนั้นตลอดไป ปล่อยให้ให้ฟุกร่อนไปตามกาลเวลา และเปลี่ยนอันใหม่เมื่อปีใหม่เวียนมาอีกครั้ง

การประดับเหมินเจียนเป็นวัฒนธรรมหนึ่งที่มีมาแต่โบราณของจีน เป็นที่สนใจของชาวต่างชาติมาก พวกหมอสอนศาสนาต่างชาติที่เข้ามาเผยแพร่ศาสนาในภายหลัง

[3] 完颜绍元. 中国风俗之谜[M]. 上海: 辞书出版社, 2004.

ได้ให้ความสนใจเป็นอย่างมาก ถือว่าเป็นสัญลักษณ์ของชาวจีนและทำการเผยแพร่ ออกไปสู่โลกภายนอก

ไต้รุ่งรับปีใหม่ : กำเนิดตำนานเทศกาลฤดูใบไม้ผลิ (熬年守岁)

ไต้รุ่งรับปีใหม่ (熬年守岁) นั่นก็คือการที่สมาชิกทุกคนในครอบครัว นั่งล้อมรอบเตาไฟอยู่กันพร้อมหน้าพร้อมตาในคืนสิ้นปีตลอดทั้งคืนโดยไม่ให้หลับนอน ถือเป็นกิจกรรมที่สำคัญของเทศกาลนี้ ตำนานในเรื่องนี้มีอยู่ว่า คำว่า ปี ในภาษาจีน ที่เรียกว่า “เหนียน” (年) นั้น ความจริงคำว่าเหนียนเป็นชื่อของสัตว์ร้ายในสมัย สังคมการเกษตรของจีนสังเกตดูอักษรตัว เหนียน 年 เขียนคล้าย ๆ สัตว์ที่มีเขาหรือ ตัว 牛 เล่ากันว่าตัวเหนียนรูปร่างใหญ่โต มีเขา มีเขี้ยว มีนิสัยดุร้ายน่ากลัว อาศัยอยู่ในป่าลึก บางตำนานว่าอาศัยในทะเลลึก ลำสัตว์ทุกชนิดเป็นอาหาร ชอบเปลี่ยนชนิด ของอาหารทุกวัน และกินตั้งแต่สัตว์เล็กสัตว์น้อยไปจนถึงสัตว์ใหญ่และมนุษย์ ต่อมา คนเราเริ่มจับกฎเกณฑ์ของมันได้ว่า ทุกรอบ 365 วัน มันจะลงจากเขาสู่แดนมนุษย์ เพื่อแสวงหาอาหารอันโอชะ ตัวเหนียนจะออกหาเหยื่อเฉพาะหลังพระอาทิตย์ตกดิน และหลบหนีไปเมื่อยามฟ้าสาง เมื่อจับกฎเกณฑ์ของมันได้ดังนี้ จึงถือกันว่าคืนวันสิ้นปี เป็นคืนอันตราย เรียกว่า “เหนียนกวาน” (年关) และได้คิดวิธีรับมือกับตัวเหนียน นั่นก็คือ ในวันนี้ทุกคนต้องทำกิจกรรมทุกอย่างให้เสร็จสิ้นก่อนพระอาทิตย์ตกดิน เก็บกวาดครัวเรือนให้เรียบร้อย นำสัตว์เลี้ยงเข้าคอกให้ปลอดภัย ปิดประตูหน้าต่าง แล้วนั่งล้อมวงกินข้าวพร้อมหน้าพร้อมตา เรียกว่า กินข้าวมื้อกลมเกลียว (团圆饭) และเนื่องจากคืนนี้เป็นคืนแห่งอันตรายที่ทุกคนอาจจะถูกตัวเหนียนทำร้าย ข้าวมื้อนี้ จึงจัดทำอย่างหรูหราเป็นพิเศษ ก่อนกินข้าวต้องกราบไหว้บรรพบุรุษขอให้ท่านช่วย ปกป้องคุ้มครอง หลังอาหารมื้อนี้แล้วทุกคนต้องคอยเฝ้ายามระวังภัยไม่อาจหลับนอน จึงกลายเป็นประเพณีไต้รุ่งรับปีใหม่กัน (熬年守岁) [4] (P8) ในช่วงหลังก็ เปลี่ยนเป็นการสังสรรค์พูดคุย غامสารทุกข์สุกดิบถ่ายทอดประสบการณ์เล่าประวัติ ความเป็นมาของครอบครัวให้กับชนรุ่นหลัง

เรื่องราวของตัวเหนียนคงเป็นการเผชิญกับภัยสัตว์ร้ายในช่วงสิ้นฤดูหนาว ของชาวจีนโบราณ ที่เล่าขานสืบต่อกันมาจนกลายเป็นตำนานเทศกาลฤดูใบไม้ผลิ

[4] 刘刚, 李辉. 节日的故事[M]. 北京: 中国旅游出版社, 2004.

ที่สนุกสนานและหลากหลาย แต่ถ้าเราตัดเรื่องของตำนานที่จับต้องไม่ได้ออกไป จะเห็นว่า เนื้อหาหลักก็คือการอยู่กันพร้อมหน้าพร้อมตาของสมาชิกในครอบครัว สมาชิกบางคน อาจต้องไปทำงานต่างถิ่นแดนไกล บางคนอาจไม่ได้พบหน้ากันเป็นแรมเดือนแรมปี จึงเป็นโอกาสที่จะได้มากินข้าวร่วมกันอย่างพร้อมหน้าพร้อมตา

สำหรับเรื่องของตัวเหนียนนั้น คนยุคหลังเคยจินตนาการสร้างภาพของมันไว้ เหมือนกัน ปัจจุบันในฮ่องกง กวางเจา ยังมีประเพณีตีเหนียน (打年) ในช่วงเทศกาลตรุษจีน ซึ่งเชื่อกันว่าเป็นการปิดเป่าขับไล่สิ่งอัปมงคล โดยการให้ชายฉกรรจ์ อาสาแต่งตัวเป็นตัวเหนียน เดินไปตามท้องถนน ให้ชาวบ้านเอาไม้ไล่ตี ตัวเหนียนที่แต่ง ตาแดง ปากแดง มีเขี้ยว มีเขา มีขนรุงรัง หน้าตาดุร้าย ดุคล้ายกิ้งกิ้งงโตกิ้งควาย

นอกจากนี้คำว่าเหนียนยังถือเป็นสิ่งอัปมงคล เมื่อเหนียนมาเยือนทุกสิ่ง ล้วนอัปเฉา พืชพันธุ์ไม่ผลิดอกออกผล เมื่อเหนียนผ่านพ้นไป สรรพสิ่งเริ่มมีชีวิตใหม่ พืชพันธุ์ไม่เริ่มแตกดอกออกใบ (年一来，树木凋蔽，百草不发；年一过，鲜花遍地，万象更新。) ดังนั้นในสมัยโบราณจึงเรียกวินขึ้นปีใหม่ว่าวัน “กั๋วเหนียน” (过年) หรือ “ตู้เหนียนกวาน” (度年关) คำว่า กั๋ว แปลว่า ผ่านพ้นหรือก้าวข้าม ส่วนคำว่า ตู้ ก็แปลว่าฝ่าฟัน คำว่า กวาน แปลว่าด่านหรือ อุปสรรค นั่นก็คือผ่านพ้น หรือก้าวข้ามสิ่งอัปมงคลเหล่านี้ไปนั่นเอง เนื่องจากเหนียน ชอบอยู่ในความมืด กลัวแสงสว่าง กลัวสีแดง และกลัวเสียงดัง จึงมีธรรมเนียมการจุด โคมสีแดงทั้งในคืนวันสิ้นปี ตัดค่านางคลด้วยกระดาษสีแดง หรืออักษรแดงตามประตู บ้านเรือนต่างๆ และจุดประทัดกัน

อีกเรื่องหนึ่งที่คล้าย ๆ ตำนานตัวเหนียนก็คือเรื่องฉูซี (除夕) ที่หมายถึง วันสิ้นปี วันเชื่อมต่อกับวันขึ้นปีใหม่ เป็นวันที่ทุกคนครอบครัวจะอยู่กันพร้อมหน้าพร้อม ตา คนหนุ่มคนสาวที่ออกไปทำงานไกลบ้าน จะเดินทางกลับบ้านเกิด เพื่อกินข้าว อ่ำลาปีเก่าร่วมกัน คำว่า ฉู (除) นั้นหมายถึงขจัด ส่วน ซี (夕) นั้น ในปัจจุบัน หมายถึงกลางคืนหรือยามราตรี แต่ในสมัยโบราณ ซี (夕) ก็เป็นสัตว์ร้ายชนิดหนึ่ง ที่มาทำร้ายผู้คนในทุก ๆ วันสิ้นปี จึงต้องมีการตระเตรียมป้องกันรับมือการคุกคาม ของตัวซีในวันสิ้นปี ในยามพลบค่ำของวันสิ้นปีในปีหนึ่ง ขณะที่เหล่าชายฉกรรจ์ได้

ทำให้กองไฟระจิดกระจายลูกกลมใหม่ปาไฟที่อยู่ข้าง ๆ ปล้องไม้ไผ่เมื่อถูกไฟไหม้เกิดแตกระเบิดส่งเสียงสนั่นก็ก้อง ตัวซีไต้ยี่นเสียงระเบิดก็ตกใจกลัววิ่งหนีไป เมื่อชาวบ้านจับกฎเกณฑ์และรู้จักจุดอ่อนได้ว่าตัวซีไต้กลัวเสียงดัง จึงมีการเผาปล้องไม้ไผ่ ขบไล่ตัวซีไต้ไปต่อ ๆ มา กลายเป็นประเพณีจุดประทัดขบไล่รังควานสืบต่อมา และเรียกประทัดว่า เผ่าจู้ (炮竹)

หลังจากผ่านคำคืนที่เคี้ยวรำไปแล้ว เมื่อเสียงไก่ขันแรกดังแว่วมา แสงทองแสงแรกจับท้องฟ้า ทุกครัวเรือนต่างเปิดประตูบ้านต้อนรับวันแรกของศักราชใหม่ สิ่งแรกที่จะต้องทำคือการจุดแพประทัด ตีฆ้องร้องป่าวเป็นการส่งสัญญาณและแสดงความยินดีต่อกันว่าสามารถผ่านด่านอุปสรรคนี้มาได้โดยปลอดภัย และออกเยี่ยมเยียนเพื่อนบ้านญาติสนิทมิตรสหาย สำนวญดูว่าอยู่รอดปลอดภัยหรือเปล่า กลายเป็นประเพณี “ปายเหนียน” (拜年) ในวันเทศกาลนี้ (คงเหมือนกับการสวัสดีปีใหม่ของไทย) การปายเหนียนมีอยู่หลายรูปแบบ แต่ต้องให้ผู้เยาว์แสดงความคารวะต่อผู้ใหญ่ก่อน สิ่งที่น่ามาคารวะมักจะเป็นส้ม 2 ลูก หรือส้ม 4 ลูก เนื่องจากส้มในภาษาจีนอ่านว่า “กาน” (柑) หรือจวี (橘) คำว่ากานนั้นพ้องเสียงกับกาน (甘) ที่แปลว่าหวาน ก็หมายถึงขอให้มีชีวิตที่หวานชื่น คำว่าจวีก็พ้องเสียงกับจี (吉) ที่แปลว่ามงคล ก็หมายความว่าขอให้ชีวิตพบแต่สิ่งที่ดีๆ ส่วนผู้ใหญ่ก็จะรับไหว้ด้วยการให้เงิน “ยาซู่เฉียน” (压岁钱)

ยาซู่เฉียน เงินข่มวัย (压岁钱)

คำว่ายา (压) แปลว่า กดหรือข่ม ส่วน ซู่ (岁) แปลว่า วัยหรืออายุ การให้ยาซู่เฉียน (压岁钱) เป็นการให้เงินมงคลแก่เด็กในวันเทศกาลนี้ มีหลายวิธี แต่วิธีที่นิยมมากที่สุดในปัจจุบันคือการเอาเงินใส่ซองแดง ให้ในตอนรับไหว้หรือแม่แต่เพื่อนฝูงหรือเพื่อนร่วมงานให้แก่กันและกันก็ได้ การให้แบบนี้เรียกว่าเงิน “หงเปา” (红包) อีกวิธีหนึ่งคือพ่อแม่ผู้ใหญ่ เอาเหรียญเงินรู้อยู่ ด้วยเชือกสีแดง วางไว้ที่ปลายเท้าหรือวางไว้ที่ข้างหมอนตอนเด็กนอนหลับไปแล้ว เมื่อเด็กตื่นขึ้นมาก็มักจะเอาเหรียญเงินนี้คล้องเอวเอาไว้ เรียกว่าเงินผูกเอว หรือเงินกดเอว (扎腰钱)

เรื่องราวมีอยู่ว่าในสมัยโบราณมีผีร้ายตัวหนึ่งเรียกว่า ชู่ย (祟) ชอบแอบเข้ามาทำร้ายเด็ก ๆ ยามดึกในคืนวันสิ้นปี โดยเฉพาะเด็กผู้ชาย เด็กที่ถูกทำร้ายจะรู้สึกเป็นไข้ ปวดหัว ตัวร้อน ถ้าไม่ถึงกับเสียชีวิตก็ต้องเสียสติกลายเป็นคนปัญญาอ่อน มีครอบครัวหนึ่ง พ่อแม่เอาเหรียญทองเหลือง 8 อัน ร้อยกับเชือกสีแดง ผูกเป็นเงื่อนมังกกรให้ลูกเล่น เมื่อเด็กเล่นจนเหนื่อยอ่อน ตกค้ำก็เอาเหรียญทองเหลืองวางไว้ข้างหมอนแล้วเข้านอน คืนนั้นพ่อแม่เฝ้าระวังภัยดูแลอยู่ด้วยความเป็นห่วง พอตกดึกตัวชู่ยก็เล็ดลอดเข้ามา ขณะที่เอื้อมมือจะไปจับหัวเด็กนั้น เหรียญทองเหลืองก็เปล่งประกายแสงออกมา ตัวชู่ย เห็นเข้าก็ร้องตกใจหนีหายไป จึงเรียกเงินนี้ว่า “ยาชู่ยเสียน” (压祟钱) [5] (P9-11) หรือ เงินข่มชู่ย และเนื่องจากตัวชู่ย (祟) ที่หมายถึงผีร้ายนั้น เป็นคำพ้องเสียงกับตัวชู่ย (岁) ที่แปลว่า วัย จึงเปลี่ยนเป็น 压岁钱 ที่แปลว่าเงินข่มวัยในเวลาต่อมา

ว่านเหนียนผู้สร้างปฏิทินสุริยคติ (万年定太阳历)

ในเมื่อเหนียนเป็นคำเรียกของตัวสัตว์ร้าย แล้วเหตุใดจึงกลายเป็นชื่อเรียกของปี การเรียกรอบระยะเวลาหนึ่งปีของคนจีนนั้นมีหลายอย่าง ในสมัยชื่อยเรียกว่า “ชู่ย” (岁) ในสมัยซางเรียกว่า “ชื้อ” (祀) ต่อมาจึงได้เปลี่ยนเรียกว่า “เหนียน” (年) เล่ากันว่าในสมัยอินซาง มีชายหนุ่มผู้หนึ่งชื่อว่า ว่านเหนียน เขาเฝ้าสังเกตการเปลี่ยนแปลงของดวงอาทิตย์ ลมฝนและสายน้ำ ในขณะที่ขึ้นไปตัดไม้บนเขา เขาได้สร้างเครื่องวัดเวลาด้วยแสงแดดขึ้นมาชุดหนึ่ง แต่เครื่องมือชุดนี้ไม่สามารถใช้ได้ ในยามที่ไม่มีแสงแดด เขาจึงสร้างกระบอกน้ำหยดห้าชั้นขึ้นมาอีกชุดหนึ่ง เพื่อใช้ในเวลากลางคืนหรือยามหม่นฟ้าฝน จนในที่สุดเขาได้ค้นพบว่า เมื่อดวงอาทิตย์ขึ้นลงประมาณ 360 ครั้ง ช่วงบรรยากาศจะหวนกลับคืนสู่จุดเริ่มต้นใหม่อีกครั้งหนึ่ง ในรอบ 360 วันนี่จะมีวันหนึ่งที่มิกกลางคืนยาวที่สุดเรียกว่าวัน “ตงจื้อ” (冬至) และวันที่มิกกลางวัน ยาวที่สุดเรียกว่าวัน “เซี่ยจื้อ” (夏至) อาศัยระยะห่างระหว่างวันตงจื้อ และวันเซี่ยจื้อ เป็นหลักแบ่งฤดูกาลออกเป็น 4 ฤดูในหนึ่งปี ว่านเหนียนตื่นต้นกับสิ่ง

[5] 完颜绍元. 中国风俗之谜[M]. 上海: 辞书出版社, 2004.

ที่ตนเองค้นพบเป็นอย่างมาก จึงนำขึ้นเสนอต่อกษัตริย์จูเอี๋ ในสมัยนั้นคนเรายังไม่รู้เรื่องปฏิทิน การดำรงชีวิตก็เป็นที่ไปตามยถากรรม แล้วแต่ฝนฟ้าจะปราณี กษัตริย์จูเอี๋เห็นข้อเสนอของว่านเหียน ก็ยินดีเป็นอย่างมาก จึงสร้างหอดูดาว หอน้ำหยด และหอนาฬิกาแดด เพื่อให้ว่านเหียนใช้สำหรับค้นคว้าความเปลี่ยนแปลงของดวงอาทิตย์ในรอบหนึ่งปี

ว่านเหียนใช้ความมานะอยู่หลายปี จนกระทั่งกลายเป็นชายชราที่ผมหงอกหน้าตาเหี่ยวจนจึงได้สร้างปฏิทินไท่หยางลี่ (太阳历) สำเร็จ ถวายแก่กษัตริย์จูเอี๋ กษัตริย์จูเอี๋จึงเรียกรอบระยะเวลาหนึ่งปีนี้ว่า “เหียน” ปฏิทินไท่หยางลี่ของว่านเหียนจึงเป็นปฏิทินที่คำนวณตามการเปลี่ยนแปลงของระบบสุริยะฉบับแรกของจีน^[6] (P1-3)

การประดับซุนเหลียนและเถาฝู (春联与桃符)

การประดับซุนเหลียนในวันนี้คาดว่ามีการมาตั้งแต่สมัยโบราณ แต่แพร่หลายที่สุดในสมัยราชวงศ์หมิง ซุนเหลียนคือการเขียนกลอนคู่ที่มีเนื้อหาสัมพันธ์กัน ชุดหนึ่งจะมีเพียงสองประโยค ประโยคหนึ่งมักจะนิยมมี 7 คำ แต่ก็มียาวกว่าหรือน้อยกว่า 7 คำ ปกติเรียกว่า ต้อยเหลียน (对联) แต่เนื่องจากนำมาประดับในวันเทศกาลซุนเจี๋ย (春节) จึงเรียกว่าซุนเหลียน (春联) การประดับซุนเหลียนในวันนี้นอกจากเพื่อความสวยงามแล้ว ยังเป็นเรื่องของความเชื่อที่มีมาแต่โบราณ กลอนส่วนใหญ่จะมีเนื้อหาที่เป็นมงคล หรือแสดงออกถึงอุดมการณ์ที่ยิ่งใหญ่ ปณิธานที่อาจหาญหรืออาจจะสะท้อนถึงชีวิตความเป็นอยู่ที่ทุกข์เข็ญ หรืองานรื่นเริงสังสรรค์ การแต่งกลอนประเภทนี้มีหลักการค่อนข้างจะเข้มงวดนอกจากจะมีเนื้อหาที่สัมพันธ์กันแล้วแต่ละคำในประโยคแรกยังต้องจับคู่กับคำในประโยคหลังอย่างมีปฏิสัมพันธ์

การประดับซุนเหลียนมีหลายแบบ แต่ที่นิยมมากที่สุดคือติดที่สองฝั่งของประตูบ้านหรือติดที่เสาซุ้มประตู โดยติดประโยคแรกทางขวามือเสมอ และประโยคหลังด้านซ้ายมือ ถ้ามีเชิงเอ้อ (横额) หรือเรียกอีกอย่างว่าเชิงเหลียน (横联) จะต้องติดตรงกลางด้านบนระหว่างประโยคทั้งสอง การประดับซุนเหลียนนอกจากจะเป็น

[6] 乐麒麟. 中国传统节日择吉大通书[M]. 北京: 气象出版社, 2001.

สิ่งมงคลแล้วยังถือเป็นการประดับประดา เพื่อเสริมบรรยากาศในวันเทศกาลอีกด้วย

ในสมัยจิ้นตะวันออก (东晋) หวังซีจื่อ (王羲之) เป็นบัณฑิตและกวีที่มีชื่อเสียงมักจะแต่งชุนเหลียนประดับไว้ที่ประตูบ้านเสมอ เนื่องจากเป็นบุคคลที่มีชื่อเสียง จึงมักถูกคนขโมยไปเก็บไว้เป็นที่ระลึก เมื่อใกล้วันตรุษจีนในปีหนึ่งหวังซีจื่อจึงแต่งชุนเหลียนชุดใหม่มีข้อความว่า “โชคไม่มาซ้ำสองเคราะห์ไม่ไปคนเดียว” (福不双至, 祸不单行。) ชุนเหลียนที่มีข้อความไม่เป็นมงคลเช่นนี้จึงไม่มีใครกล้าขโมยไปอีก พอถึงวันเทศกาลหวังซีจื่อ จึงเขียนเพิ่มเติมเป็น “โชคไม่มาซ้ำสองวันนี้มาเคราะห์ไม่ไปคนเดียว ไปเมื่อคืน” (福不双至今日至, 祸不单行昨夜行。) [7] (P23-24)

ในยุคสมัยอู่ใต้ (五代 ค.ศ.964) กษัตริย์เมิ่งฉาง (孟昶) แห่งราชวงศ์ฮ่อสู (后蜀) ออกคำสั่งให้เหล่าบัณฑิตเขียนคำขวัญบนแผ่นเถาฝู (桃符) เพื่อประดับในวันเทศกาลตรุษจีน (春节) แต่ไม่มีใครเขียนได้ถูกใจ กษัตริย์เมิ่งฉางจึงหยิบพู่กันเขียนว่า “新年纳余庆, 佳节号长春” เหล่าบัณฑิตขุนนางทั้งหลายต่างยกย่องว่าเขียนได้ดีเยี่ยม จึงเปลี่ยนจากการประดับเถาฝูเป็นการประดับชุนเหลียน (春联) ตั้งแต่นั้นมา และ “新年纳余庆, 佳节号长春” ยังถือเป็นชุนเหลียน (春联) ชุดแรกของจีน [8] (P7)

การประดับชุนเหลียนวันเทศกาลตรุษจีนได้รับความนิยมสูงสุดในสมัยราชวงศ์หมิง หลังจากที่ถูกหยวนจาง นำกองทัพขานาลูกขึ้นสู่ โคนล้มราชวงศ์หยวนของชาวมองโกล และได้สถาปนาตนเองขึ้นเป็นปฐมกษัตริย์แห่งราชวงศ์หมิง จูหยวนจางมีชาติกำเนิดต้อยต่ำ ต้องการจะยกระดับความรู้และวัฒนธรรมของตนเอง และบ้านเมืองมีความสนใจเรื่องวรรณกรรมเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะเรื่องต้อยเหลียน และต้องการตรวจสอบทัศนคติของชาวเมืองที่มีต่อตนเอง จึงได้ประกาศให้ทุกครัวเรือนประดับชุนเหลียนวันเทศกาลตรุษจีน จูหยวนจางต้องการจะตรวจสอบทัศนคติและความคิดของชาวเมือง จึงปลอมตัวออกสำรวจในวันสิ้นปี พบว่ามีครอบครัวหนึ่งยังไม่ได้ประดับชุนเหลียน หลังจากสอบถามแล้วก็ทราบว่าเป็นครอบครัวคนรับจ้างตอนหนูที่ยากจนไม่มีความรู้พอที่จะแต่งชุนเหลียนได้ และไม่มีเงินไปว่าจ้างผู้มีความรู้ช่วยเขียนให้

[7] 巧联绝对[M]. 台北市: 将门文物出版有限公司, 1997.

[8] 乐麒麟. 中国传统节日择吉大通书[M]. 北京: 气象出版社, 2001.

จួយวนจางจึงแต่งขุนเหี้ยนให้ชุดหนึ่ง มีข้อความว่า “สองมือเบิกช่องทางเกิดดับดาบเดียวตัดสิ้นเหตุปัญหา” (双手劈开生死路，一刀割断是非根。) [9] (P11-12) หลังจากนั้นจึงมีธรรมเนียมประดับขุนเหี้ยน ตามบ้านเรือนต่าง ๆ ในวันเทศกาลนี้ตั้งแต่นั้นมา

天增岁月人增寿，春满乾坤福满门。

ผู้เขียนต้อยเหี้ยน (对联) ชุดนี้คือจางเซียงฮุย (张襄惠) ในสมัยราชวงศ์หมิง ปีเจียจิ้ง (嘉靖) ในสมัยที่จางเซียงฮุยยังไม่ประสบความสำเร็จ มีชีวิตอยู่อย่างยากจนแสนเข็ญ แต่ภรรยากลับมาจากครอบครัวคบดีที่มีชื่อเสียง ในวันที่พ่อตาจัดงานฉลองวันเกิดครบรอบ 50 ปี แยกหรือมีทั้งพวกเจ้าขุนมูลนายระดับสูงและบรรดาเศรษฐีผู้มีเงิน ของขวัญล้ำค่ากองราวกับภูเขาเหล่ากา แต่จางเซียงฮุยไม่มีของขวัญที่มีค่าอะไร นอกจากต้อยเหี้ยน 2 ประโยคนี้เท่านั้น ไม่เพียงแต่จางเซียงฮุยจะได้รับแต่คำพูดที่ดูหมิ่นถากถาง แม้พ่อตาเองก็รู้สึกขายหน้าต่อแขกหรือ หลังจากนั้นจางเซียงฮุยพยายามศึกษาเล่าเรียนจนกระทั่งสอบเป็นบัณฑิตได้สำเร็จ ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นขุนนางในราชสำนัก ได้รับการยกย่องนับหน้าถือตา แม้แต่ต้อยเหี้ยนที่เคยถูกคนดูหมิ่นก็กลับกลายเป็นของมีค่าขึ้นมาทันที มีคนมาขอคัดลอกเอาไปใช้ในงานวันเกิดและวันตรุษจีนสืบทอดต่อ ๆ กันมา^[10] (P18-19) ดังคำที่ว่า “สิบปีหมั่นเพียรมีใครรู้ฉับพลันเห็นผลประจักษ์เหล่า” (十年窗下无人问，一举成名天下知。)

เฝ้าประตูและเทพทวาร (门神与桃符)

爆竹声中一岁除，春风送暖入屠苏。
千门万户曈曈日，总把新桃换旧符。

เสียงประทัดดังมาส่งท้ายปี
ลมบูรพาส่งอุ่นเกล้าสุรา
แสงอรุณส่องต้องทุกครัวเรือน
ต่างเปลี่ยนแผ่นเฝ้าประตูอันใหม่กัน

[9] 巧联绝对[M]. 台北市：将门文物出版有限公司，1997.

[10] 巧联绝对[M]. 台北市：将门文物出版有限公司，1997.

บทกวีข้างต้นนี้เขียนโดยหวังอันสือ (王安石) บัณฑิตในสมัยราชวงศ์ซ่ง (宋) ที่พูดถึงประเพณีการเปลี่ยนเถาผู้ในช่วงเทศกาลตรุษจีน ตำนานเรื่องเถาผู้มีอยู่ในแดนโลกกันตร์มีต้นเถา (桃树) ขนาดใหญ่อยู่ต้นหนึ่ง แผ่กิ่งก้านสาขากว้างไกลถึง 3,000 ลี้ มีไถ่ทองตัวหนึ่งอาศัยอยู่บนต้นเถา มีประตูโลกกันตร์อยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ มีเทพทวารเฝ้าอยู่สองตนชื่อเซินชู (神荼) และ อวี๋-ลวี่ (郁垒) ตกกลางคืนเหล่าผีเปรตจะออกจากประตูโลกกันตร์ไปท่องเที่ยวในแดนมนุษย์ พอได้ยินเสียงไถ่ทองขันยามฟ้าสว่าง เหล่าผีเปรตก็จะกลับสู่แดนโลกกันตร์ หากมีผีเปรตตนใดทำเรื่องราวที่ผิดต่อฟ้าดิน เซินชูและอวี๋-ลวี่ ก็จะจับเอาไปเลี้ยงเสียโลกกันตร์ ทำให้เหล่าผีเปรตต่างหวาดกลัวต่อสองเทพทวารเป็นอย่างมาก คนในสมัยโบราณจึงถือเอาไม้เถาเป็นหนึ่งในห้าไม้มงคล และเอาต้นเถามาแกะเป็นรูปของเทพทวารทั้งสองวางไว้ที่หน้าบ้านเพื่อป้องกันการรังควานของผีร้ายต่อมาจึงเปลี่ยนเป็นเอาไม้เถามาทำเป็นแผ่นไม้กระดานวาดรูปของเทพทวารทั้งสองแทน แต่การวาดรูปของเทพทวารเป็นสิ่งที่ไม่อาจทำได้ในทุกครอบครัว จึงเปลี่ยนเป็นเขียนชื่อของเทพทวารทั้งสองแทน ประเพณีนี้ได้เปลี่ยนเป็นเขียนคำมงคลบนไม้กระดานเถาในสมัยต่อมา เรียกว่าเถาผู้^[11] (P18) ไม้เถาเป็นไม้เนื้ออ่อนไม่อาจอยู่ยงคงกระพัน จึงต้องมีการเปลี่ยนแผ่นใหม่อยู่เรื่อย ๆ และเนื่องจากปลายปีมีวันเทศกาลผี ต้องมีการทำความสะอาดปัดรังควานขับไล่เสนียดจัญไรอยู่แล้ว จึงถือโอกาสเปลี่ยนแผ่นเถาผู้ ต่อมารับปีใหม่ด้วย กลายเป็นประเพณีเปลี่ยนเถาผู้ในช่วงเทศกาลตรุษจีน และค่อยพัฒนาเป็นการประดับซุนเหลียนในกาลต่อมา จึงอาจกล่าวได้ว่าการประดับซุนเหลียน (春联) พัฒนามาจากการประดับเถาผู้ (桃符) ในสมัยโบราณนั่นเอง

สมัยราชวงศ์ถัง (唐) รูปเทพทวารได้เปลี่ยนเป็นรูปของฉินสุเป่า (秦叔宝) และ เว่ยฉือจิ้งเต๋อ (尉迟敬德) สองขุนพลใหญ่ของจักรพรรดิถังไท่จง (唐太宗) เรื่องนี้ในนิยายเรื่องไซอิ๋ว (西游记) ของอู๋เจิงเอิน (吴承恩) ได้เขียนไว้ว่า พญามังกรจิงเหอ (泾河龙王) เพียงเพื่อต้องการเอาชนะการพนันกับหมอดูเทวดาหยวนโส่วเฉิง (袁守诚) จึงแกล้งยึดเวลาการปล่อยน้ำฝนออกไปหนึ่งชั่วยาม และลดปริมาณน้ำฝนลง 3.8 นิ้ว ซึ่งเป็นการขัดบัญชาสวรรค์ จึงถูกเง็กเซียนฮ่องเต้ตัดสินประหารชีวิตเวลาเที่ยงคืนสี่สิบห้านาที มือเพชรฆาตคือ ขุนพลเว่ยเจิง (魏征)

[11] 韦黎明. 中国节日[M]. 北京: 五洲传播出版社, 2005.

ของจักรพรรดิถังไท่จง พญามังกรจึงเหอจึงไปขอความช่วยเหลือจากจักรพรรดิถังไท่จง ครั้นใกล้ถึงเวลาประหาร ถังไท่จงจึงชวนเว่ยเจิงมาเล่นหมากรุก พอถึงเวลาเที่ยงคืน สี่สิบห้า นาที เว่ยเจิงเผลอฟุหลั้บคาคระตานหมากรุก ถังไท่จงจึงคิดว่า เมื่อเว่ยเจิง หลับอยู่ที่นี้คงไม่สามารถไปประหารพญามังกรจึงเหอได้ จึงปล่อยให้เว่ยเจิงหลับต่อไป แต่เว่ยเจิงกลับสามารถถอดวิญญาณในขณะที่หลับอยู่ ขึ้นไปประหารพญามังกรจึงเหอ บนสวรรค์ตามเวลาประหารได้ ทำให้วิญญาณของพญามังกรตามหลอกหลอนถึงถังจง จนปั่นป่วนทั่วทั้งราชวัง จนในที่สุดต้องให้ฉินสุเป่าและเว่ยฉือจิ้งเต๋อ สองขุนพลยื่นเฝ้า ประตูประราชวัง ไม่ให้วิญญาณของพญามังกรเข้ามาอาละวาด เรื่องราวจึงได้ส่งลง ถังไท่จงเห็นว่าสองขุนพลต้องลำบากยืนเฝ้าประตูราชวังตลอด 24 ชม. โดยไม่ได้พักเลย จึงให้ช่างวาดรูปของสองขุนพล ติดอยู่ที่เสาประตูทั้งสองข้างแทน ต่อมาชาวบ้าน ต่างเอารูปวาดของสองขุนพลติดที่สองข้างของประตูบ้าน เพื่อป้องกันการรังควาน ของภูตผีปีศาจ เรียกกันว่าขุนพลหน้าแดงและขุนพลหน้าขาว^[12] (P5-6)

เรื่องของเทพทวารจึงมีการเปลี่ยนแปลงไปตามแต่ละยุคสมัย ขอเพียงเป็น บุคคลที่มีชื่อเสียง ได้รับการยกย่องเชิดชู ตั้งแต่เทพงชุย นักพรตที่มีชื่อเสียงจนถึง บุคคลสำคัญในประวัติศาสตร์เช่น เจ้าหยุน ชีโยมกั๊ย งักฮุย เซียวเหอ หานซิง เป็นต้น ล้วนถูกนำมาติดที่เป็นเทพทวารทั้งสิ้น ต่อมาเริ่มมีการเพิ่มเติมคํามงคล หรือสัญลักษณ์ มงคล เช่น ตัวผู้ หรือรูปคางคาว รูปม้า หรือ รูปแมงมุมบนรูปของนายทวาร นอกจาก สามารถขับไล่ภูตผีปีศาจแล้ว ยังถือเป็นภาพมงคลต้อนรับสิ่งที่ดีงามอีกด้วย

[12] 乐麒麟. 中国传统节日择吉大通书[M]. 北京: 气象出版社, 2001.

หยวนเซียวเทศกาลประดับโคมไฟ (元宵节)

เทศกาลหยวนเซียว (元宵节) ตรงกับวันขึ้น 15 ค่ำเดือนอ้าย ในปฏิทินการเกษตร (农历) ของจีน เป็นคืนเดือนเพ็ญครั้งแรกของปี เป็นเทศกาลที่คนไทยเราไม่ค่อยจะคุ้นเคยนัก นอกจากบางครอบครัวที่ยังมีประเพณีกินขนม “หังหยวน” ติดโคมไฟหน้าบ้านในวันนี้แล้ว ก็ไม่มีพิธีกรรมที่ครึกครื้นอะไรมาก เทศกาลหยวนเซียวแต่เดิมเป็นวันเทศกาลของลัทธิเต๋า ซึ่งแบ่งช่วงเวลาในหนึ่งปีเป็น 3 ช่วง คือต้น กลาง และปลาย วันเพ็ญครั้งแรกของปีเป็นวันปฐมต้น เป็นวันเกิดของเทพแห่งฟ้า เรียกว่า วันชางหยวน (上元) วันเพ็ญเดือน 7 เป็นวันปฐมกลาง เป็นวันเกิดของเทพแห่งดิน เรียกว่า วันจงหยวน (中元) วันเพ็ญเดือน 10 เป็นวันปฐมปลาย เป็นวันเกิดของเทพแห่งน้ำ เรียกว่า วันเซี่ยหยวน (下元) [13] (P39-40)

เทพแห่งฟ้าให้ลาภ ให้สุข แก่มวลมนุษย์ วันเกิดเทพแห่งฟ้าจึงเป็นวันแห่งความรื่นเริง ต้องประดับโคมไฟ มีงานรื่นเริงเฉลิมฉลองกันเอิกเกริก ต่อมาในสมัยราชวงศ์ฮั่น (汉朝) หลังจากที่หลิวปัง (刘邦) ปฐมกษัตริย์ของราชวงศ์ฮั่น สิ้นพระชนม์ กษัตริย์ฮั่นฮุ่ยตี้ (汉惠帝) อ่อนแอ ถูกพระราชมารดาหลิวลี่ (吕雉) ยึดกุมอำนาจไว้ในมือ หลังจากที่ฮั่นฮุ่ยตี้สิ้นพระชนม์ อำนาจจึงตกอยู่ในมือของพระนางอย่างแท้จริง ทำการรีดนาทาเร้นจนราษฎรสุดจะทนทาน เมื่อพระราชมารดาหลิวลี่ สิ้นพระชนม์ บรรดาญาติโยมในสกุลหลิวี่สมคบกับแม่ทัพหลิวี่ลู่ คิดขบถแย่งราชบัลลังก์เปลี่ยนแผ่นดินเป็นศักราชของสกุลหลิวี่ ทางฝ่ายสกุลหลิวี่ได้รวบรวมขุนนางที่ยังจงรักภักดี ต่อสู้จนขับไล่สกุลหลิวี่ได้สำเร็จในวันขึ้น 15 ค่ำเดือนอ้าย สถาปนาหลิวี่เหิง บุตรชายคนที่สองของหลิวี่ปัง (刘邦) ขึ้นเป็นกษัตริย์นามว่า ฮั่นเหวินตี้ (汉文帝) เพื่อเป็นการรำลึกถึงวันปราบขบถสกุลหลิวี่ จึงประกาศให้มีการเฉลิมฉลองจัดงานรื่นเริงกันในวันนี้ และเป็นวันที่กษัตริย์จะเสด็จออกจากพระราชฐานเพื่อร่วมทุกข์สุขกับปวงชน

หลังการปฏิวัติซินไฮ่ (辛亥革命) ในปี ค.ศ.1911 ประธานาธิบดีหยวนซื่อไช่ (袁世凯) เห็นว่าตำแหน่งประธานาธิบดียังไม่มั่นคงเท่าที่ควร พรารถนาจะสถาปนาตัวเองเป็นกษัตริย์ หยวนซื่อไช่ได้พยายามส่งเสริมและพัฒนาในแต่ละด้านไม่ว่าจะเป็นทางด้านสังคมการเมืองการปกครอง การศึกษาและทางด้านเศรษฐกิจ

[13] 乐麒麟. 中国传统节日择吉大通书[M]. 北京: 气象出版社, 2001.

ในปี ค.ศ.1913 หลังจากที่วันเทศกาลตรุษจีนได้ผ่านพ้นไปแล้ว หยวนซื่อไข่เห็นว่าใกล้จะถึงเทศกาลหยวนเซียว (元宵) แล้ว คำว่า (元宵) ฟ้องเสียงกับคำว่า (袁消) ซึ่งแปลว่าขจัดหยวน หยวนซื่อไข่เห็นว่าช่างไม่เป็นมงคลกับตนเอง จึงให้เปลี่ยนเรียกขนมหยวนเซียวว่าขนมถังหยวน และให้เปลี่ยนเทศกาลหยวนเซียวเป็นเทศกาลชางหยวน (上元) [14] (P41-42)

โกลาหลคืนหยวนเซียวและประเพณีกินถังหยวน (闹元宵吃汤圆)

เรื่องราวมีอยู่ในสมัยราชวงศ์ฮั่น (汉) จักรพรรดิฮั่นอู่ตี้ (汉武帝) มีขุนนางที่โปรดปรานคนหนึ่งชื่อว่า ตงฟางซั่ว (东方朔) นอกจากจะเป็นคนที่เฉลียวฉลาดมีความสามารถแล้ว ยังเป็นคนที่อ่อนโยนมีเมตตา วันหนึ่งในยามที่หิมะตกตงฟางซั่ว เข้าไปเด็ดดอกเหมยในสวนหลวง พบนางกำนัลผู้หนึ่งกำลังจะฆ่าตัวตาย ตงฟางซั่วได้ให้การช่วยเหลือไว้ หลังจากสอบถามได้ความว่า นางมีชื่อว่าหยวนเซียว (元宵) ตั้งแต่ถูกส่งตัวเข้าวังมาไม่มีโอกาสได้พบหน้าพ่อแม่พี่น้อง โดยเฉพาะยามใกล้ถึงฤดูใบไม้ผลิจะคิดถึงทางบ้านเป็นพิเศษ เมื่อไม่สามารถกลับไปพบหน้าญาติพี่น้องได้ก็ไม่สู้ ตายเสียดีกว่า ตงฟางซั่วได้ฟังแล้วรับปากว่าจะช่วยเหลือให้นางได้พบหน้าญาติพี่น้องอย่างแน่นอน หลังจากนั้นตงฟางซั่วได้ตั้งโต๊ะรับทำนายโชคชะตาในตลาด มีคนมาให้ทำนายมากมายแต่ทุกคนต่างได้คำทำนายเหมือนกันว่า วันที่ 16 เดือนอ้าย ไฟครอกเผากาย ทำให้เกิดความวิตกไปทั่วทั้งนครฉางอัน ตงฟางซั่วยังกล่าวว่า ในวันขึ้น 13 ค่ำเป็นวันที่เทพอัคคีจะส่งสตรีในชุดสีแดงเพลิงลงมาสำรวจ เรามีวิธีแก้ไขให้พวกท่านรับไปดำเนินการ ว่าแล้วก็โยนเทียนสีแดงให้แล้วจากไป ชาวบ้านเหล่านั้นจึงเอาเทียนนั้นไปถวายให้แก่ฮั่นอู่ตี้ จักรพรรดิฮั่นอู่ตี้เปิดดูเห็นในเทียนเขียนไว้ว่า ฉางอันมีภัย ไฟลุกท่วมทั่วทั้งเมือง ฮั่นอู่ตี้จึงปรึกษากับตงฟางซั่วว่าจะทำอย่างไรดี ตงฟางซั่ว กล่าวว่า ได้ข่าวว่าเทพอัคคีชอบกินถังหยวน (汤圆) นางกำนัลที่ชื่อว่าหยวนเซียว มีฝีมือในการทำถังหยวน ให้ฮ่องเต้ นำเอาถังหยวนถวายแก่เทพอัคคีในวันขึ้น 15 ค่ำ และให้ทุกครัวเรือนทำถังหยวนถวายเทพอัคคีในวันนั้น นอกจากนี้ยังให้ประดับโคมไฟ จุดประทัดในเวลากลางคืน ให้สว่างไสวดูเหมือนไฟ

[14] 乐麒麟. 中国传统节日择吉大通书[M]. 北京: 气象出版社, 2001.

ลูกทว๋มเมือง ขณะเดียวกันก็ให้ชาวบ้านที่อยู่นอกเมืองเดินทางเข้าเมืองเพื่อหลบภัย เพื่อทำให้วุ่นวายโกลาหลดูเหมือนมีภัยวิบัติจริง ๆ เพื่อตบตาเทพอัคคีว่านครฉางอัน ได้เกิดภัยพิบัติแล้วจะได้ผ่านเลยไป ฮั่นอู่ตี้ ได้ฟังก็สั่งการให้ไปดำเนินการทันที

พอถึงวันขึ้น 15 ค่ำทุกบ้านเรือนต่างประดับโคมไฟ จนสว่างไสวทั่วทั้งเมือง จุดประทัดดังสะเทือนถึงแผ่นดินฟ้า ชาวบ้านที่อยู่นอกเมืองต่างพากันหลังไหลเข้าเมือง เมื่อได้เห็นความละลานตาของการประดับโคมไฟ ต่างส่งเสียงอึงคะนึง ครอบครวั ของหยวนเซียว ก็เดินทางเข้าเมืองเช่นกัน พอเห็นอักษรหยวนเซียว ที่ติดอยู่บนโคมไฟ จึงส่งเสียงร้องว่า “หยวนเซียว หยวนเซียว” ด้วยความตื่นเต้น จนหยวนเซียว ได้ยินเสียงร้องเรียก จึงได้ออกมาพบหน้าบิดามารดา หลังจากคืนที่โกลาหลผ่านไป นครฉางอันก็สงบสุขไร้เภทภัยใด ๆ ฮั่นอู่ตี้จึงประกาศให้คืนวันขึ้น 15 ค่ำเดือนอ้าย เป็นวันเทศกาลหยวนเซียว ต้องทำทั้งหยวนถวยเทพอัคคี และให้ทุกบ้านเรือนประดับโคมไฟและจุดประทัด และให้ทุกคนร่วมกันสร้างความครึกครื้นโกลาหลทั่วทั้งเมือง กลายเป็นประเพณีหยวนเซียวสืบต่อมา^[15] (P40) และเนื่องจากนางหยวนเซียว มีฝีมือในการทำทั้งหยวน จึงเรียกทั้งหยวนว่า ขนมหยวนเซียว ขนมทั้งหยวน ทำด้วยแป้งข้าวเหนียว ใส้ไส้จาดำ ใส้ถั่ว หรือใส้น้ำตาล บั่นเป็นลูกกลมๆแล้วต้มใส้น้ำตาล เหมือนกับบัวลอยใส้ใส้ของบ้านเรา

ประเพณีหยวนเซียว ได้รับการสืบทอดและพัฒนามาทุกยุคสมัย ในอดีตฮ่องเต้ ถือเป็นสัญลักษณ์ของความเจริญรุ่งเรืองของบ้านเมือง จึงต้องจัดให้เลิศหรูอลังการ สมัยราชวงศ์สุย (隋朝) สุยหยางตี้ (隋炀帝) จัดงานแสดงและงานประกวดโคมไฟ ในอาณาบริเวณถึง 8 ลี้ สมัยถังได้ประกาศให้ประดับโคมไฟติดต่อกัน 3 วัน 3 คืน จักรพรรดิถังไท่จง (唐太宗) สั่งให้สร้างหอประดับโคมไฟสูงถึง 20 วา ใช้โคมไฟประดับถึง 5 หมื่นดวง ในสมัยซ่ง (宋朝) กษัตริย์เสเฟลซ่งฮุยจง (宋徽宗) ได้ออกชมงานประดับโคมไฟที่เนินเต่าจำลองแล้วโยนเหรียญเงินให้ผู้ที่มาเที่ยวชมงานแข่งชิงกัน เป็นที่สนุกสนาน และยังประกาศแจกเหล่าพระราชทานแก่ผู้เดินชมงานทุกคน สมัยราชวงศ์หมิง (明朝) ได้ประกาศให้ประดับโคมไฟตั้งแต่วันขึ้น 8 ค่ำจนถึงวันที่ 17 จึงกลายเป็นเทศกาลที่ต่อเนื่องกับเทศกาลฤดูใบไม้ผลิ

ขนมทั้งหยวน เดิมทีไม่มีใส้ใช้แป้งข้าวเหนียวบั่นเป็นลูกกลม ๆ แล้วต้มใส้น้ำตาล

[15] 乐麒麟. 中国传统节日择吉大通书[M]. 北京: 气象出版社, 2001.

มักมีสีแดง และสีขาวสองสี เรียกว่า “ถั่งหยวน” (汤圆) ถั่ง แปลว่า น้ำตาล หยวน หมายถึง อะไรที่มีลักษณะกลม ๆ การเอาอะไรมาต้มน้ำใส่อะไรใส่น้ำตาล เป็นน้ำแกง เรียกว่า “ทัง” (汤) จึงเรียกว่า “ทังหยวน” (汤圆) ในเวลาต่อมา ในสมัยซึ่งเริ่มพัฒนาเป็นแบบมีไส้ ส่วนใหญ่จะนิยมไส้งา ไส้พุทรา ไส้ถั่วและอื่น ๆ อีกหลายอย่าง

บทที่ 2

เทศกาลชิงหมิง (清明)

清明 [唐] 杜牧

清明時節雨紛紛，路上行人欲斷魂；
借問酒家何處有，牧童遙指杏花村。

หยาดฝนโปรยปรายยามชิงหมิง
คนเดินทางหัวใจแทบขาดรอน
วอนถามร้านสุรามืออยู่ที่ใด
หนุ่มโคบาลชี้ไปชิงฮวาซุน

บทกวีอันลือชื่อนี้เป็นของตู้มู่ (杜牧) นักกวีในสมัยราชวงศ์ถัง (唐) ตู้มู่ แต่งขึ้นในวันเทศกาลชิงหมิง (清明) ขณะที่ตนเองนั่งอยู่บนหลังควายเดินโขยกเขยกไปตามทาง ท่ามกลางสายฝนที่โปรยปรายลงมา มีชายผู้หนึ่งเดินทางมาอย่างรีบเร่งแล้วถามขึ้นว่ามีร้านขายเหล้าอยู่ที่ไหน ตู้มู่มองเห็นป้ายร้านขายเหล้าที่หมู่บ้านชิงฮวาซุน (杏花村) ปรากฏเด่นชัดขึ้นข้างหน้าท่ามกลางอากาศที่ขมุกขมัว จึงร้ายโคลงออกมาเป็นบทกวีนี้ กาลเวลาผ่านไปร่วม 1,000 ปี บทกวีนี้นอกจากจะเป็นบทกวีประจำเทศกาลวันชิงหมิง (清明) แล้ว ยังถูกนำไปดัดแปลงใช้กับเทศกาลอื่น ๆ อีกมากมาย แม้ในยามที่เกิดเหตุการณ์ผิดปกติทางสังคม ก็ยังมีคนนำไปดัดแปลงให้เข้ากับแต่ละยุคสมัย

ในช่วงรอยต่อระหว่างราชวงศ์หมิง (明) และราชวงศ์ชิง (清) ไฟสงครามรุกทั่วทุกหัวระแหง ผู้คนต่างหลบหนีภัยสงคราม โรงเรียนต่างรกร้าง เพราะไม่มีนักเรียนไปโรงเรียนกัน บรรดาครูที่โรงเรียนแห่งหนึ่งได้ดัดแปลงบทกวีนี้เป็น

清明時節亂紛紛，城裏先生欲斷魂。
借問主人何處去，館童遙指在鄉村。

ไฟสงครามท่วมท้วยามชิงหมิง
ครูในโรงเรียนหัวใจแทบขาดรอน
วอนถามผู้คนหายไปไหน
ภารโรงชี้มือไปห้องทุ่ง

เมื่อครั้งเกิดกรณีปราบปรามผู้ชุมนุมกรณีเทียนอันเหมิน (四五运动)
ในวันที่ 5 เดือน 4 ปี ค.ศ. 1989 ก็มีคนนำบทกวีนี้มาดัดแปลงว่า

清明时节泪纷纷，八亿人民恸断魂。
借问怨从何处起？红墙里面出妖精。

เทศกาลชิงหมิงน้ำตานอง
800 ล้านคนหัวใจสลาย
วอนถามแค้นนี้มาจากไหน
ปีศาจร้ายเกิดในกำแพงแดง

หรือในเวลาที่ชาวบ้านรู้สึกเจ็บแค้นเนื่องจากการถูกข้าราชการรีดไถ ก็นำเอา
บทกวีนี้มาดัดแปลงในแง่ประชดประชันเป็น

官车队队出纷纷，鸡鸭猪羊吓断魂。
红面关公在何处？百姓遥指杏花村。^[1]

ขบวนขุนนางไหลหลังไม่ขาดสาย
เหล่าหมูเห็ดเป็ดไก่ล้วนขวัญผวา
วอนถามเทพกวนอยู่ที่ไหน
ผู้คนต่างชี้ไปชิงฮวาซุน

[1] <http://zhidao.baidu.com/question/144591420.html>

เทศกาลชิงหมิง วันท่องเที่ยวธรรมชาติ (清明踏青)

เทศกาลชิงหมิง (清明) หรือเรียกอีกชื่อหนึ่งว่าเทศกาลเดือน 3 (三月節) ตรงกับช่วงต้นเดือนเมษายนของไทย คนไทยเรียกวันนี้ว่าวัน แข็งเม้ง เป็นช่วงที่บรรยากาศในประเทศจีนเข้าสู่ช่วงความอบอุ่นอย่างแท้จริง ท้องฟ้าสดใส ดอกไม้บานสะพรั่ง ต้นไม้ใบหญ้าเขียวขจี พืชพันธุ์ที่เริ่มไถ่ปลูกเมื่อต้นปีกำลังงอกงาม ดังที่คำโบราณกล่าวว่า สรรพสิ่งงอกงามในยามนี้ ล้วนสดใสสว่างไสว จึงเรียกขานว่า ชิงหมิง (万物生长此时，皆清洁而明净。故谓之清明) และนี่คือที่มาของคำว่า ชิงหมิง คำว่า ชิงหมิง (清明) มีหมายความว่า ผืนฟ้าสดใสแผ่นดินงอกงาม^[2] (P59) เป็นช่วงเปลี่ยนภูมิอากาศช่วงที่ 5 ใน 24 ช่วง ดังนั้นเทศกาลชิงหมิงจึงเป็นเทศกาลเดียวที่เป็นทั้งเทศกาลและเป็นช่วงเปลี่ยนภูมิอากาศใน 24 ช่วงของปีปฏิทินการเกษตรของจีน

หลังจากที่ทนอยู่กับความหนาวเหน็บและอดุ้อู้อานาน ผ่านการทำงานหนักในฤดูเพาะปลูก จนมาถึงช่วงที่ท้องฟ้าสดใส พืชพันธุ์งอกงาม ดอกไม้บานสะพรั่ง เหมาะแก่การท่องเที่ยวชมธรรมชาติ เขียนรูป ร่ายโคลกบทกวี เป็นวันเวลาของบัณฑิตและนักกวี รวมทั้งคนหนุ่มสาวเดินทางท่องเที่ยวชมธรรมชาติเขียนภาพและเขียนบทกวี จึงเป็นที่มาของประเพณีท่องเที่ยวชมธรรมชาติในวันชิงหมิง ดังนักกวีอู๋เหวยซิน (吴惟信) ในสมัยราชวงศ์ซ่ง ได้เขียนบทกวีไว้ว่า

梨花风起正清明，游子寻春半出城。
日暮笙歌收拾去，万株杨柳属流莺。

ลมสะบัดพัดหลิววยามชิงหมิง
คนเดินทางท่องเที่ยวกันมากหลาย
เสียงขลุ่ยยามเย็นจางหายไป
แว่วเสียงวิหคร้องก้องป่าหลิว

นอกจากนั้น วันชิงหมิงยังเป็นฤดูกาลในการเล่นว่าว โล้ชิงช้า ชนไก่และเล่นชู่จี (蹴鞠) (ชู่จี คือกีฬาเตะลูกหนัง แบ่งผู้เล่นออกเป็น 2 ฝ่ายคล้าย ๆ ฟุตบอล)

[2] 乐麒麟. 中国传统节日择吉大通书[M]. 北京: 气象出版社, 2001.

เนื่องจากกิจกรรมในวันนี้มีการละเล่นค่อนข้างมาก จึงมีชื่อว่าวันเทศกาลกีฬาอีกชื่อหนึ่ง^[3] (P61)

กิจกรรมงดไฟไฟ ขำหลิว กับตำนานเจี้ยจื่อหุยเผากายที่เหมียนซาน (寒食插柳禁火 賈子推焚身棉山)

การงดไฟไฟกินอาหารเย็น หมายถึง งดการติดไฟทำอาหาร จึงต้องกินอาหารที่ทำไว้ก่อนหรืออาหารที่ไม่ต้องหุงต้ม เรียกว่าเทศกาลหานสือ (寒食) เทศกาลหานสือจะอยู่ถัดจากเทศกาลตงเจี้ย (冬節) ไป 105 วัน ก็จะตกอยู่ก่อนหน้าเทศกาลชิงหมิง 1 หรือ 2 วัน ตั้งแต่ยุคก่อนสมัยฉิน (秦) จนถึงยุคราชวงศ์เหนือได้ยุคหนานเป่ย์ (南北朝) จะมีการฉลองเทศกาลนี้อย่างเอิกเกริก และค่อย ๆ ลดความสำคัญลงในสมัยถัง (唐) ความเป็นมาของเทศกาลนี้มีหลายตำนาน เรื่องหนึ่งที่สืบขานในหมู่ชนชาวจีนมาจนถึงปัจจุบันคือ เพื่อเป็นการรำลึกถึงความจงรักภักดีของขุนนางแห่งแคว้นจิ้น นามว่า เจี้ยจื่อหุย (介子推)

ในยุคสมัยชุนชิว (春秋) ปลายสมัยราชวงศ์โจว ฉงเอ๋อ (重耳) องค์รัชทายาทแห่งแคว้นจิ้น ต้องหลบหนีการตามล่าของเฮาหลีจี (骊姬) ออกเร่ร่อนระหกระเหินเป็นเวลานานถึง 19 ปี เหล่าขุนนางและผู้ติดตามต่างก็ล้มตายหนีหายไปเหลือเพียง 5 ทหารเสื่อผู้ภักดี มีอยู่ครั้งหนึ่งฉงเอ๋อ หนีการไล่ล่าไปป่วยอยู่ในที่ทุรกันดารแห่งหนึ่ง ไม่มีอาหาร ขุนนางผู้ซื่อสัตย์เจี้ยจื่อหุย จึงฉีกเนื้อที่ขาตนเอง ต้มเป็นน้ำซุบให้ฉงเอ๋อกิน เมื่อฉงเอ๋อหายแล้วเห็นเจี้ยจื่อหุย เอาผ้าพันขาเอาไว้และมีเลือดไหลซึม จึงถามว่า ขาของท่านไปโดนอะไรมา เจี้ยจื่อหุย จึงบอกตามความจริง ฉงเอ๋อ รู้สึกตื่นตันใจกล่าวทั้งน้ำตาว่า วันหลังถ้าเราได้แผ่นดินคืนมาจะต้องตอบแทนความดีของท่านอย่างหนัก ต่อมาฉงเอ๋อ ได้รับความช่วยเหลือจากอ๋องฉินมู่กง ยึดเอาแผ่นดินจิ้นคืนมาได้สถาปนาตนเองเป็นอ๋องจิ้นเหวินกง (晋文公) และได้ทำนุบำรุงบ้านเมืองจนเข้มแข็งเป็น 1 ใน 5 ผู้ยิ่งใหญ่แห่งชุนชิว (春秋五霸) ในเวลาต่อมา จิ้นเหวินกง ได้ตอบแทนขุนนางที่มีความดีความชอบกันทั่วหน้า แม้แต่ผู้ที่เคยหลบหนีหายไป ในยามลำบากยากเข็ญก็ได้รับบำเหน็จเช่นกัน แต่กลับลืมเจี้ยจื่อหุยเสียสนิท จนมีขุนนางที่รักใคร่เจี้ยจื่อหุยเขียนบทกลอนติดไว้ที่หน้าพระราชวังว่า

[3] 乐麒麟. 中国传统节日择吉大通书[M]. 北京: 气象出版社, 2001.

有龙矫矫，顷失期所。五蛇从之，周遍天下。
龙饥无食，一蛇割腹。龙返其渊，安其壤土。
四蛇入穴，皆有处所。一蛇无穴，号于中野。

ลูกมังกรเยาว์วัยสูญเสียบัลลังก์ทอง	ห้าเสื่อสู้ติดตามไปทั่วหล้า
มังกรยามหิวโหยหนึ่งเสื่อสู้เดือนเนื้อ	มังกรคืนถ้ำยึดครองบัลลังก์ทอง
สี่เสื่อล้วนมีวังสิงสถิตทั่ว	หนึ่งเสื่อไร้รังหวนคืนสู่ป่าเขา

จินเหวินกง เห็นเข้าจึงนึกได้ว่า ในหลายปีมานี้ตนเองลืมนั่งจื่อทวยเสียสนิท จึงส่งคนไปตามเจี้ยจื่อทวย กลับมา แต่เจี้ยจื่อทวย ไม่ยอมให้พบ กลับพามารดาหลบหนี ไปอยู่ที่เขาเหมียนซาน มีคนแนะนำว่าถ้าจุดไฟเผาเหมียนซาน เจี้ยจื่อทวยคงต้องพามารดาหนีออกจากป่าเขา แต่หลังจากที่จุดไฟเผาเหมียนซานอยู่ 3 วัน 3 คืน ก็ไม่เห็นเจี้ยจื่อทวย ออกมา พอไฟดับมอดแล้วจึงพบว่าเจี้ยจื่อทวย และมารดาถูกไฟครอกตายที่โคนต้นหลิวต้นหนึ่ง โดยที่เจี้ยจื่อทวยเอาหลังยันปิดรูโพรงโคนต้นหลิวไว้ ภายในโพรงมีเศษผ้าผืนหนึ่ง บนผ้าผืนนั้นมีข้อความที่เขียนด้วยเลือดว่า

割肉奉君盡丹心，但願主公常自明。
柳下做鬼終不見，強似伴君做諫臣。
倘若主公心有我，憶我之時常自省。
臣在九泉心無愧，勤政清明復清明。

เดือนเนื้อมอบถวายสุดใจรักดี	เพียงหวังเจ้าเหนือหัวใจเห็นธรรม
เป็นผีเฝ้าโคนหลิวไม่พบหน้า	ดีกว่าคอยขัดคอยู่ข้างกาย
หากใจเหนือหัวยังมีข้าประชาซี	ยามหวนคิดควรมีจิตสำนึก
แม้ได้อยู่ในปรโลกไม่เสียใจ	มุ่งสร้างสังคมใหม่ให้รุ่งเรือง

จินเหวินกง เส่ร่าโศกเสียใจยิ่งนักจึงประกาศให้งดตัดไฟทำการใด ๆ ในวันนี้

ของทุก ๆ ปีเป็นเวลา 3 วัน เรียกว่า วันเทศกาลทานสือ และเปลี่ยนชื่อเหมียนซาน เป็นเจี๋ยซาน วันที่เจี๋ยจือทฤษฎีถูกไฟครอกตายคือวันก่อนหน้าเทศกาลชิงหมิงหนึ่งวัน จึงกลายเป็นวันเทศกาลทานสือ งดไฟกินอาหารเย็นสืบมา ปีต่อมาจิ้นเหวินกง เดินทางไปไว้อาลัยเจี๋ยจือทฤษฎีอีก เห็นต้นหลิวที่เจี๋ยจือทฤษฎี แม่ลูกถูกไฟครอกตาย กลับงอกงามแตกกิ่งก้านสาขา จึงหักกิ่งหลิวมาขดเป็นวงสวมที่หัว เหล่าขุนนางเห็นเข้าจึงทำตามบ้าง บางคนก็เอากิ่งหลิวเสียบที่อกเสื้อ กลายเป็นประเพณีใส่มงกุฎหลิว เสียบกิ่งหลิวในวันนี้^[4] (P59-60) ต่อมามีคนเอากิ่งหลิวเสียบที่ประตูบ้าน และปักชำบนพื้นดิน ต้นหลิวเป็นไม้ที่ขึ้นง่าย ชำที่เหนือกองงามที่นั่น ไม้หลิวถือเป็นหนึ่งในไม้มงคล เจ้าแม่กวนอิม ก็ใช้กิ่งหลิวในแจกันทิพย์พรมน้ำทิพย์ สามารถขับไล่ภูตผีปีศาจ ขจัดทุกข์ คนจีนจึงนิยมเสียบกิ่งหลิวและชำกิ่งหลิวกันในวันนี้

ชิงหมิง บูรณะสุสานบูชาบรรพบุรุษ (清明扫墓祭祖)

จีนเป็นชนชาติที่มีความพิถีพิถันเรื่องการกราบไหว้บูชาบรรพบุรุษมาตั้งแต่สมัยโบราณ ไม่ว่าจะเป็เทศกาลไหน ๆ ก็ต้องมีการกราบไหว้บรรพบุรุษอยู่เสมอ คนที่มีฐานะทางสังคมหรือมีฐานะร่ำรวย มักนิยมสร้างสุสานบรรพบุรุษ หรือจัดพิธีบูชาบรรพบุรุษอย่างใหญ่โตหรูหรา โดยมีความเชื่อว่าจะทำให้ลูกหลานเจริญรุ่งเรือง ร่ำรวยยิ่ง ๆ ขึ้น พุดถึงวันชิงหมิง อย่างที่กล่าวไว้แต่ต้นว่า เป็นช่วงที่บรรยากาศเข้าสู่ช่วงความอบอุ่นอย่างแท้จริง ท้องฟ้าสดใส ดอกไม้บานสะพรั่ง ต้นไม้ใบหญ้าเขียวขจี เหมาะแก่การท่องเที่ยวเขียนรูปเขียนบทกวี แล้วประเพณีบูรณะสุสานบูชาบรรพบุรุษ ในวันชิงหมิงนั้นมีความเป็นมาอย่างไร

เรื่องนี้เกิดขึ้นในสมัยปลายราชวงศ์ฉิน ราชสำนักก่อนแอหัวเมืองน้อยใหญ่ต่างตั้งตัวเป็นใหญ่ หลิวปัง (ฮั่นอ๋อง) ได้รวบรวมคนดีมีฝีมือทำสงครามแย่งชิงแผ่นดินกับเซียงหยวี (ฉู่อ๋อง) ที่คนไทยเรารู้จักกันในนาม ฉ้อปาอ๋อง มาเป็นเวลายาวนาน จนในที่สุดหลิวปัง สามารถได้รับชัยชนะในสงคราม สถาปนาตนเองเป็นพระเจ้าฮั่นเกาจู่ (汉高祖) ปฐมกษัตริย์แห่งราชวงศ์ฮั่น หลังจากนั้นได้เดินทางกลับสู่บ้านเกิด และไปกราบไหว้สุสานบรรพบุรุษซึ่งตรงกับวันชิงหมิงพอดี แต่เนื่องจากภัยสงครามทำให้สุสานถูกปล่อยให้รกร้าง หลิวปังไม่สามารถจำแนกสุสานบรรพบุรุษของตนเอง

[4] 乐麒麟. 中国传统节日择吉大通书[M]. 北京: 气象出版社, 2001.

จึงเอากระดาษฉีกเป็นชิ้นเล็กชิ้นน้อย อธิษฐานว่า ขอให้วิญญาณของบรรพบุรุษ
บนสวรรค์ ดลบันดาลให้เศษกระดาษเหล่านี้หล่นลงบนที่ตั้งสุสานบรรพบุรุษ
ของตนเอง แล้วโปรยเศษกระดาษเหล่านั้นให้ลอยไปตามกระแสลม เศษกระดาษ
เหล่านั้นต่างปลิวกระจัดกระจาย แต่มีอยู่ชิ้นหนึ่งตกลงที่ป้ายสุสานแห่งหนึ่งโดยไม่
เคลื่อนไปไหน เมื่อหลิวปั้งเข้าไปค้นดูก็พบป้ายชื่อของบิดามารดา จึงสั่งให้ล้อล้อ
เร่งทำการบูรณะสุสานแล้วทำพิธีกราบไหว้บรรพบุรุษ หลังจากนั้นชาวบ้านต่างก็ทำ
การบูรณะสุสานกราบไหว้บรรพบุรุษในวันชิงหมิง จึงกลายเป็นประเพณีบูรณะสุสาน
บูชาบรรพบุรุษในวันเทศกาลชิงหมิงสืบต่อมา^[5] (P69) และเนื่องจากวันเทศกาล
หานสือ อยู่ก่อนหน้าหนึ่งวัน และการงดไฟกินอาหารเย็นก็ทำติดต่อกัน 3 วัน ซึ่งก็เลย
มาถึงวันชิงหมิงอยู่แล้ว จึงรวมเป็นเทศกาลเดียวกันในเวลาต่อมา

พูดถึงเทศกาลชิงหมิงและหานสือโดยเนื้อหาแล้วอาจไม่ค่อยมีความ
เกี่ยวข้องกันนัก แต่การรวมสองเทศกาลนี้เข้าด้วยกัน นอกจากจะมีวันเวลาที่
ต่อเนื่องกันแล้ว สิ่งที่สำคัญที่สุดคือทั้งสองเทศกาลล้วนเป็นการรำลึกถึงบุคคลผู้ล่วงลับ
เป็นเรื่องหนึ่งที่ยังมีชีวิตอยู่พึงกระทำแต่โบราณมา

[5] 刘刚, 李辉. 节日的故事[M]. 北京: 中国旅游出版社, 2004.

บทที่ 3. เทศกาลตวันอู่ (端午节)

วันกวีแห่งชาติรำลึกถึงชวีหยวน

วันขึ้น 5 ค่ำเดือน 5 ในปฏิทินการเกษตรของจีนเรียกว่า วันตวันอู่ (端午) ตวัน หมายถึง ช่วงต้น ส่วนเดือน 5 เรียกว่า เดือนอู่ (午) และเวลาอู่ถือเป็นเวลาหยาง (阳) ดังนั้นจึงเรียกว่าวันตวันหยาง (端午) อีกชื่อหนึ่ง และเดือนที่ 5 ซ้อนกับ วันที่ 5 จึงเรียกว่า วันฉงอู่ (重午) อีกด้วย^[1] (P78) ถือเป็นหนึ่งใน 3 เทศกาลใหญ่ของชาวจีน อีก 2 เทศกาลคือเทศกาลฤดูใบไม้ผลิหรือเทศกาลตรุษจีน (春节) และเทศกาลไหว้พระจันทร์ (中秋节) วันนี้มีเรื่องราวของวีรชนผู้รักชาติเกิดขึ้นในประวัติศาสตร์มากมาย เป็นวันที่รำลึกถึง อู่จื่อชวี วีรชนผู้รักชาติในยุคชุนชิว เป็นวันที่รำลึกถึงชวีหยวน กวีผู้รักชาติในยุคจ้านกั๋ว (战国) ปลายสมัยราชวงศ์โจว เป็นวันที่รำลึกถึงเฉาเอ๋อ อธิการบดีในสมัยตงฮั่น และเป็นวันที่รำลึกถึงชวีจิ้น วีรสตรีในสมัยการปฏิวัติประชาธิปไตยของ ดร.ยัดซุนเซ็น คนไทยเรารู้จักกันว่าเป็นเทศกาลกินบะจ่าง

อู่จื่อชวี วีรชนในยุคชุนชิว (伍子胥)

อู่จื่อชวี (伍子胥) เดิมเป็นคนเมืองฉู่ (楚) ครอบครัวถูกกษัตริย์โหดฉู่ฝิงหวาง ประหารสิ้นแต่ อู่จื่อชวี หนีรอดไปอยู่ที่เมืองอู่ ซึ่งเป็นคู่แข่งกับเมืองฉู่ อู่จื่อชวี มีร่างกายสูงใหญ่บุคลิกเหนือคนธรรมดา แต่ไม่ได้รับความสนใจจากอ๋องเหลียวแห่งเมืองอู่ แต่องค์ชายกวางกลับเห็นคุณค่าของอู่จื่อชวี จึงรับไว้เป็นคนสนิท ต่อมาอู่จื่อชวี ร่วมมือกับจวนจว ช่วยเหลือองค์ชายกวาง ฉวยโอกาสช่วงที่กำลังทหารส่วนใหญ่ไปทำศึกกับเมืองฉู่ วางแผนจัดงานเลี้ยงให้จวนจว ปลอมเป็นคนส่งอาหาร แล้วซ่อนกระบี่สั้นในท้องปลานึ่ง ลอบสังหารอ๋องเหลียว ยึดบัลลังก์ได้สำเร็จ^[2] (P166) (มีการนำเอาเรื่องนี้มาสร้างเป็นภาพยนตร์หลายครั้ง บริษัทฮอว์บราเดอร์ก็เคยนำมาสร้างเป็นหนังบู๊ นำแสดงโดยเดวิด เจียง ส่วนกระบี่ที่ซ่อนอยู่ในท้องปลานึ่ง ก็คือกระบี่ใส่ปลาที่ปรากฏในนิยายบู๊ลิ้มของโกวเล้งอยู่หลายเรื่อง) หลังจากองค์ชายกวางได้นั่งบัลลังก์ก็คือกษัตริย์เหอหลู่ (吴阖庐) เหอหลู่ได้รับความช่วยเหลือทางการทหารและการปกครองจากชุนอู่ (孙武) และอู่จื่อชวี พัฒนาบ้านเมืองสะสมกำลังและวางแผนการ บุ๊กโจมตีจนยึดเมืองฉู่ได้สำเร็จ อู่จื่อชวีได้ขุดเอาศพของฉู่ฝิงหวางขึ้นมาเผียนตี 300 ไม้เป็นการแก้แค้นให้กับครอบครัว^[3] (P169)

[1] [2] [3] 梅季, 陈蒲清. 中华史画卷 (一) [M]. 南方出版社.

กษัตริย์เหอหลู แต่งตั้งซุนอู่เป็นเสนาธิการฝ่ายทหาร อู่จื่อชวี เป็นเสนาธิการฝ่ายการเมือง ทำสงครามจนตนเองได้ครองความเป็นผู้ยิ่งใหญ่ในสมัยชุนชิว (春秋五霸) แต่เหอหลูเสียชีวิตในสนามรบระหว่างทำสงครามกับเมืองเยว่ (越) ทำให้ฟูไซ (夫差) บุตรชายของเหอหลูผูกใจเจ็บแค้นต่อเมืองเยว่ และใช้เวลา 3 ปี ในการฟื้นฟูบ้านเมือง สะสมเสบียงระดมกำลังทหารเข้าโจมตีเมืองเยว่ หลังจากที่ปิดล้อมอ้อมเยว่ โกวเจี้ยน (勾践) ไว้ที่เขาไชว้จี้ซาน จนอ้อมเยว่โกวเจี้ยน รู้ว่าไม่อาจต้านทานกำลังของเมืองอู่ จึงขอเจรจาสงบศึก โดยเสนอตัวเองและครอบครัวเป็นตัวประกัน อู่จื่อชวี ได้เสนอว่า โจรไม่อาจปล่อยเอาไว้ ศัตรูไม่อาจให้ความปราณี โกวเจี้ยนเป็นคนไม่ซื่อ ปากพูดอย่าง ใจคิดอย่าง ถ้าหากไม่ฉวยโอกาสนี้กำจัดเสียต้องเป็นภัยในภายหลัง แต่ฟูไซเป็นคนชอบเอาหน้า ประกอบกับโกวเจี้ยนใช้เงินทองซื้อตัวพ่อพี่คนสนิทของฟูไซ ไว้คอยออกความเห็นเข้าข้างฝ่ายตน จึงทำให้ฟูไซยอมรับเงื่อนไขสงบศึก รับโกวเจี้ยนไว้เป็นตัวประกัน ให้ทำหน้าที่เป็นคนเลี้ยงม้า คนในครอบครัวของโกวเจี้ยน ก็ต้องทำงานเหมือนสามัญชน โกวเจี้ยน ก้มหน้าทนรับความอดสู้อยู่ 3 ปี ฟูไซเห็นว่าโกวเจี้ยน ไม่มีทีท่าจะคิดการใหญ่จึงยอมปล่อยตัวให้กลับเมืองเยว่ ซึ่งก็ได้รับการทัตทานอย่างหนักจากอู่จื่อชวี^[4] (P180)

โกวเจี้ยนกลับมาจากเมืองอู่ ได้มอบหมายงานบ้านงานเมืองให้ขุนนางคนสนิท ฟานหลี่ (范蠡) และเหวินจ่ง (文种) ดูแล และเพื่อเป็นการเตือนตนเองไม่ให้ลืมความอัปยศใน 3 ปีที่เมืองอู่ โกวเจี้ยนจึงย้ายไปทำไร่ทำนา ใช้ชีวิตร่วมกับสามัญชนที่เขาไชว้จี้ซาน นอนพื้นปูด้วยฟางหญ้า หนูนxonไม้ และแควนตีขมิ้นไว้ตรงหน้า ทุกครั้งก่อนกินข้าวจะต้องดูกลิ่นน้ำดีก่อนเสมอ ในประวัติศาสตร์เรียกว่า นอนพื้นหนูนxonกลิ่นตีขมิ้น (卧薪尝胆)^[5] (P186) ในขณะเดียวกันก็หมั่นส่งเครื่องบรรณาการไปเอาใจฟูไซ แล้วยังส่งนางไซซี (西施) หญิงงามอันดับหนึ่งของเมืองเยว่ไปยั่วชวนฟูไซ ให้ลุ่มหลงจนโง่หัวไม่ขึ้น (ไซซีเป็นหนึ่งในหญิงงามลุ่มเมืองในประวัติศาสตร์จีน และเรื่องนี้ก็เคยสร้างเป็นภาพยนตร์หลายครั้ง)

อู่จื่อชวี คัดค้านเรื่องนี้อีกเช่นกันและพยายามว่ากล่าวตักเตือนฟูไซ จนฟูไซโกรธประทุพพาระบีให้อู่จื่อชวี จัดการกับตัวเอง อู่จื่อชวี ประคองกระบี่แห่งหน้าหัวเราะ

[4] [5] 梅季, 陈蒲清. 中华史画卷 (一) [M]. 南方出版社.

กล่าวว่า เราติดตามกษัตริย์เหอหลู ทำศึกตั้งแต่เหนือจรดใต้ จนเหอหลูได้ครองความเป็นเจ้า นึกไม่ถึงว่าวันนี้ท่านต้องเชื่อฟังคนประจบสอพลอ มอบความตายให้แก่ข้าเมืองอู่ คงถึงกาลสูญสิ้นแน่แล้ว กล่าวจบบทก็ใช้กระบี่ควักเอาหัวใจของตนเองส่งให้ฟูไซ ก่อนตายยังส่งกับคนสนิทว่า หลังจากเราตายแล้วให้ควักเอาดวงตาของเราติดไว้ที่หน้าประตูเมือง เราจะเบิ่งตามองดูกองทัพเมืองเยว่ บุคเข้าโจมตีเมืองอู่ในวันข้างหน้า ฟูไซโกรธจึงสั่งให้ทหารห่อศพของอู่จื่อซวี โยนทิ้งน้ำเป็นอาหารปลาในวันขึ้น 5 ค่ำเดือน 5^[6] (P184) หลังจากอู่จื่อซวี ตายแล้ว โกวเจี้ยน นำกองทัพเมืองเยว่ โจมตีเมืองอู่ เป็นผลสำเร็จ ครองความเป็นเจ้าคนสุดท้ายในสมัยชุนชิว ต่อมาชาวบ้านต่างทำพิธีรำลึกถึงจิตใจที่จงรักภักดียอมพลีชีพเพื่อชาติของอู่จื่อซวี ในวันขึ้น 5 ค่ำเดือน 5 ของทุกปี

ชวีหยวน กวีผู้รักชาติและประเพณีกินบ๊ะจ่าง แข่งเรือมังกร

(屈原沉江)

ชวีหยวน (屈原) แซ่ชวี (屈) ชื่อผิง (平) ชื่อรองว่าหยวน (原) เป็นคนเมืองฉู่ มีชีวิตอยู่ในช่วงกลางก่อนปลายในยุคจ้านกั๋ว (278 BC.) ห่างจากอู่จื่อซวี ประมาณ 200 ปี ในสมัยนั้นเมืองฉู่เป็นเมืองใหญ่ มีประชากรประมาณ 5 ล้านคน เคยเป็นรัฐที่เข้มแข็งที่สุดใน 7 พยัคฆ์แห่งยุครัฐสงคราม (战国七雄) แต่พอมมาถึงสมัยฉู่ฮวาง กษัตริย์ผู้โง่เขลาการเมืองอ่อนแอ บ้านเมืองระส่ำระสาย ช่วงนั้นเป็นช่วงที่รัฐฉินเข้มแข็งขึ้นเป็นพยัคฆ์ตัวใหม่และมีนโยบายรุกราน ชวีหยวนเป็นขุนนางใหญ่ของรัฐฉู่ในช่วงนี้ ชวีหยวนเกิดในตระกูลสูงศักดิ์ ได้รับการศึกษาอย่างดี รอบรู้ทั้งศาสตร์และศิลป์ในทุกแขนงและเป็นผู้มีล้นการพูดเป็นเลิศ ชวีหยวนเสนอนโยบายภายในให้ปฏิรูปการปกครอง ขจัดพวกนายทาสที่กดขี่และเหล่าขุนนางที่มีอิทธิพล ยกกระดับชีวิตความเป็นอยู่ของคนยากจน ส่งเสริมให้คนตีความสามารถ มีโอกาสเข้ามารับใช้บ้านเมือง นโยบายภายนอก ชวีหยวนเสนอให้ใช้นโยบายสนธิสัญญา ร่วม 6 รัฐต่อต้านฉิน (合纵) ของซูฉิน (苏秦) ตรงข้ามกับจางอี้ (张仪) ขุนนางใหญ่ของเมืองฉินที่เสนอนโยบายแยกสลาย 6 รัฐสามัคคีฉิน (连横)

[6] 梅季, 陈蒲清. 中华史画卷 (一) [M]. 南方出版社.

อ๋องฉิน เป็นคนฉลาดและทะเยอทะยาน ทำนุบำรุงรัฐฉินจนเข้มแข็งมั่งคั่ง ดินดีคืน จนสามารถซื้อตัวขุนนางต่าง ๆ ในรัฐฉู่ ให้คัดค้านนโยบายของชวีหยวน จนในที่สุดอ๋องฉู่ ล้มเลิกสนธิสัญญาร่วมกับ 6 รัฐ ไปทำสนธิสัญญากับรัฐฉิน ปลดชวีหยวน ลงเป็นขุนนางชั้นผู้น้อย สุดท้ายเนรเทศชวีหยวนไปอยู่ชายแดนที่กั้นดาร์ ชวีหยวน พยายามทำหนังสือตักเตือนอ๋องฉู่หลายครั้ง นอกจากจะไม่เป็นผลยังถูกเหล่าขุนนาง กังฉินใส่ร้ายว่าหลงตัวเอง บังอาจหมิ่นอ๋องฉู่ จนในที่สุดถูกเนรเทศไปอยู่ที่ริมฝั่งแม่น้ำ มีหลัวเจียง (汨罗江) เขตลุ่มแม่น้ำแยงซีเกียง

ชวีหยวนเป็นผู้มีความสามารถในด้านงานเขียนและกาพย์กลอน ช่วงที่ ถูกเนรเทศได้ใช้ชีวิตร่วมทุกข์ร่วมสุขกับประชาชนอย่างใกล้ชิด จึงได้เขียนบทกวีขึ้น มากมาย ที่สะท้อนถึงความทุกข์ยากของมวลชน และสอดแทรกทัศนะที่สะท้อนถึงจิตใจ ที่รักชาติของตนเอง ชวีหยวนได้ประพันธ์บทกวีขนาดยาวไว้ถึง 20 กว่าเรื่อง ที่มีคุณค่า ต่อการศึกษาประวัติศาสตร์ของบ้านเมืองในยุคหนึ่ง ในครั้งแรกที่ชวีหยวน ถูกเนรเทศ มาอยู่บริเวณตอนเหนือของแม่น้ำอันสุ่ย ได้ใช้ชีวิตร่วมทุกข์สุขกับชาวบ้านอย่างกลมกลืน และใช้เวลาว่างศึกษาบทเพลงพื้นบ้านของเมืองฉู่ และในช่วงนี้เองที่ชวีหยวน ได้เขียน บทกวีหลีเซา (离骚) ที่บรรยายถึงความทุกข์ระทมที่ต้องถูกเนรเทศไปอยู่แดนไกล ความทุกข์ยากของประชาชนที่มีกษัตริย์โง่เขลา และความเคียดแค้นต่อพวกขุนนาง ที่ประจบสอพลอ บทกวีหลีเซาเป็นบทร้อยกรองขนาดยาว มี 373 บท มีตัวอักษร เกือบ 2,500 ตัว ถือเป็นบทกวีร้อยกรองขนาดยาวชิ้นแรกในประวัติศาสตร์จีน ชวีหยวน จึงถูกยกย่องให้เป็นปฐมกวีของจีน และในเทศกาลตวนอู่ ก็ถือเป็นวันกวีแห่งชาติอีกด้วย

ชวีหยวนยังคงเฝ้าคอยว่าสักวันหนึ่งราชสำนักคงจะให้ความเชื่อถือและเรียกใช้ ตนอีกครั้ง แต่ก็ไม่มีข่าวคราวใดจากราชสำนัก ต่อมาชวีหยวน ถูกเนรเทศเป็นครั้งที่สอง มาอยู่บริเวณแม่น้ำมีหลัวเจียง บริเวณตอนใต้ของแม่น้ำแยงซีเกียง ชีวิตที่ระหกระเหิน นานปีทำให้ชวีหยวนมีสุขภาพทรุดโทรม ผมเผ้าขาวหงอก วันหนึ่งขณะที่ชวีหยวน เดินอยู่ริมแม่น้ำ มีชาวเรือผู้หนึ่งเข้ามาถามว่า ท่านคือขุนนางชวีหยวนใช่หรือไม่ ทำไมจึงตกอยู่ในสภาพเช่นนี้ ชวีหยวนตอบว่า โลกนี้มีแต่ความโสมม มีเพียงเราเท่านั้น ที่ยังบริสุทธิ์ เปิดเผย ขุนนางในราชสำนักล้วนงมงาย มีแต่เราที่ยังจงรักภักดีอย่าง บริสุทธิ์ใจ เราจึงถูกเนรเทศมาตกระกำลำบากอย่างนี้ ชาวเรือผู้นั้นพูดว่า ในเมื่อ

คนที่โลกล้วนโสมมและงมงาย ทำไมท่านถึงไม่ร่วมหัวจมท้ายกับพวกเขาเหล่านั้น การทำตัวดีเด่นแตกต่างจากผู้อื่น จึงต้องประสบเภทภัยเช่นนี้ ชวีหยวนกล่าวว่า ตัวเรายอมจมลงสู่ก้นแม่น้ำเป็นอาหารของปูปลา แต่ไม่ยอมให้จิตใจที่บริสุทธิ์ต้องแปดเปื้อนไปกับพวกคนชั่ว

ในปีที่ 278 ก่อนคริสตศักราช กองทัพฉินกรีธาทัพบุกรุกรานฉู่ รัฐฉู่ล่มสลายในที่สุด หลังจากที่ชวีหยวนจบบทกวีบทรสุดท้ายชื่อฮว่ายซา (不沙) แล้วก็ใช้ก้อนหินถ่วงตัวเองจมลงสู่แม่น้ำมีหัวเจียง ในวันที่ 5 เดือน 5 จบสิ้นชีวิตอันรันทดในขณะที่มีอายุเพียง 62 ปี [7] (P242-251) หลังจากที่ชวีหยวนจมน้ำลงสู่แม่น้ำมีหัวเจียงแล้ว ชาวบ้านแถบนั้นพายเรือวนเวียนค้นหาอยู่บนแม่น้ำหลายวัน บางคนพายไปจนถึงทะเลสาบตั้งถึงหู แต่ก็ไม่มีพบซากศพของชวีหยวน ชาวเรือบางคนเอาข้าวเหนียวปั้นที่เตรียมมาเป็นเสบียงโยนลงไปแม่น้ำเป็นอาหารปลา เพื่อให้ปลาเหล่านั้นกินอิ่ม แล้วไม่มาทำร้ายซากศพของชวีหยวน มีผู้เฒ่าคนหนึ่งเทเหล้ากำมะถันลงไปในน้ำเพื่ออมอมพวกสัตว์น้ำให้มันเมา จะได้ไม่มาทำร้ายซากศพของชวีหยวนเช่นกัน หลังจากนั้นมา ในวันที่ 5 เดือน 5 ของทุกปีชาวบ้านในบริเวณนั้นจะรำลึกถึงชวีหยวนด้วยการพายเรือบนแม่น้ำมีหัวเจียง โยนข้าวเหนียวปั้นและเทเหล้ากำมะถันลงในแม่น้ำ ก่อเป็นประเพณีแข่งเรือมังกร กินขนมจั้งจ้อต้มเหล้ากำมะถันในวันเทศกาลตวนอู

พูดถึงการเอาข้าวเหนียวปั้นเป็นรูปสามเหลี่ยมคล้าย ๆ กำปั้นห่อด้วยใบไผ่ที่เรียกกันว่า จั้งจ้อ (粽子) มีมาตั้งแต่ก่อนยุคสมัยขุนชิว เป็นวิธีการพกข้าวห่อของคนสมัยโบราณ ถ้าห่อด้วยใบไผ่ เรียกว่าเจียวสุ่ (角黍) ถ้าบรรจุในกระบอกไม้ไผ่ เรียกว่า ถังจั้ง (筒粽) สมัยราชวงศ์จิ้นจึงเริ่มกำหนดให้จั้งจ้อเป็นขนมประจำเทศกาลตวนอู [8] (P31) จั้งจ้อ มี 2 ชนิดชนิดหนึ่งเอาข้าวเหนียวผสมน้ำต่าง ห่อด้วยใบไผ่เป็นรูปสามเหลี่ยมเล็ก ๆ หนึ่งสุกแล้วมีสีอมเหลืองรสกร่อย ๆ เมื่อก ๆ เรียกว่า จั้งจั้ง รสชาติไม่ดีนัก เวลากินต้องจิ้มน้ำตาล ชนิดนี้กินเพื่อถ่ายท้องฆ่าเชื้อโรค เนื่องจากเดือน 5 อากาศร้อนจัด โรคระบาดชุกโดยเฉพาะโรคท้องร่วง คนจีนเชื่อกันว่าต่างสามารถล้างท้องและฆ่าเชื้อโรคได้ ส่วนอีกชนิดหนึ่งคือ ป๊ะจ่างที่นิยมในบ้านเรา ส่วนใหญ่นิยมใส่ไส้พุทรา เม็ดบัว ถั่วลิสง เนื้อหมู บางแห่งจะใช้ใบบัว ห่อเป็นรูปกระทง แทนที่จะห่อเป็นรูปสามเหลี่ยมด้วยใบไผ่ แต่ส่วนผสมและการปรุงรสก็จะคล้าย ๆ กัน กิจกรรมอีกอย่างหนึ่งคือ

[7] 羽人. 文化五千年(上) [M]. 少年儿童出版社.

[8] 韦黎明. 中国节日 [M]. 北京: 五洲传播出版社, 2005.

การดื่มเหล้าก่ำมะถันในช่วงนี้ก็เช่นกัน ตามตำรับยาจีนเชื่อว่าการดื่มเหล้าก่ำมะถันสามารถฆ่าเชื้อขจัดพิษ ปัจจุบันประเพณีเทศกาลตวนอู่ ได้เผยแพร่ออกไปอย่างกว้างขวางถึงนานาประเทศ และปะจ่าง ได้กลายเป็นสัญลักษณ์ของเทศกาลตวนอู่ นอกจากนี้ในอดีตยังเป็นสัญลักษณ์การขอแต่งงานต่อหญิงสาวของชายหนุ่มอีกด้วย

เฉาเอ๋อ ธิดาทัญญู (孝女曹娥)

เรื่องราวของเฉาเอ๋อ ค่อนข้างจะสับสน บางฉบับกล่าวว่า เฉาเอ๋อเป็นบุตรสาวของอู๋จื่อชวี หลังจากที่บิดาถูกฟูไซ โยนลงแม่น้ำเฉียนถิงเจียง แล้ว เฉาเอ๋อ ได้พายเรือตามหาศพของบิดาอยู่หลายวัน จนชาวบ้านแถบนั้นเกิดความเห็นใจในความกตัญญูของเฉาเอ๋อ และยกย่องจิตใจที่จงรักภักดีของ อู๋จื่อชวี จึงนำเรือออกช่วยตามหา แต่ฉบับที่มีหลักฐานค่อนข้างจะจับต้องได้คือ ในสมัยตงฮั่น บิดาของเฉาเอ๋อ ออกเรือแล้วประสบภัย บุตรีเฉาเอ๋อ มีอายุเพียง 14 ปี นั่งร้องไห้เฝ้ารออยู่ที่ริมฝั่งน้ำทั้งวันทั้งคืน ผ่านไปหลายวันก็ไม่เห็นกลับมา ในที่สุดเฉาเอ๋อ ได้กระโดดลงไปตามหาบิดาในแม่น้ำ ในวันที่ 5 เดือน 5 ผ่านไปอีก 5 วันร่างของเฉาเอ๋อได้กอดร่างของบิดาลอยน้ำขึ้นมาพร้อมกัน เฉาเอ๋อจึงถูกยกย่องเป็นเทพธิดาทัญญู และในวันตวนอู่นี้จึงถือเป็นวัน “ธิดาทัญญู” อีกด้วย ในปัจจุบันมีสุสานเฉาเอ๋อ อยู่ที่เมืองเส้าซิง มณฑลเจ้อเจียง มีศาลเจ้าเฉาเอ๋ออยู่ริมน้ำบริเวณที่เชื่อว่าเป็นจุดที่เฉาเอ๋อกระโดดลงไป แม่น้ำสายนี้จึงเรียกว่าเฉาเอ๋อเจียง (曹娥江) และหมู่บ้านนี้ก็เรียกว่าเฉาเอ๋อเจิ้น (曹娥镇) [9] (P30)

วีรสตรีประชาธิปไตย ชิวจิ้น (秋瑾)

ชิวจิ้น ชื่อเดิม ชิวกยูจิ้น (秋闺瑾) ชื่อรอง เสวียนซิง (璿卿) ใช้ชื่อชิวจิ้นเมื่อเดินทางไปศึกษาต่อที่ญี่ปุ่น ชิวจิ้นมีชีวิตอยู่ในช่วงปี ค.ศ.1875-1907 เป็นวีรสตรีในยุคประวัติศาสตร์สมัยใหม่ที่ได้รับการกล่าวขานจากคนรุ่นหลัง จนถูกนำไปเขียนเป็นนวนิยาย และสร้างเป็นภาพยนตร์หลายครั้ง ชิวจิ้น เป็นคนเมืองเส้าซิง (绍兴) มณฑลเจ้อเจียง (浙江) บิดาของชิวจิ้นเป็นผู้ว่ามณฑลฝูเจี้ยน เป็นครอบครัวที่มีความคิดค่อนข้างก้าวหน้า ชิวจิ้นจึงมีโอกาสศึกษาเล่าเรียนร่วมกับพี่ชาย

[9] 韦黎明. 中国节日[M]. 北京: 五洲传播出版社, 2005.

ซึ่งแตกต่างจากผู้หญิงจีนในยุคนั้น นอกจากนั้นชีวิตจีนยังชอบฝึกวิทยายุทธ์ รำทวน ซี่มา ยิงธนู จนถูกขนานนามว่า ขุนศึกหญิงฮวามู่หลาน และใช้ฉายาว่า จิ้งสง (ประชันหาญ) (竞雄) ดูจากฉายาที่ตั้งก็พอจะเดาได้ว่าเป็นสตรีที่เรียกร้องความเสมอภาคของสิทธิสตรีชีวิตจีนแต่งงานกับหวังถึงจวิน (王廷钧) ตามประสงค์ของบิดา เมื่ออายุได้ 22 ปี หวังถึงจวินเป็นบัณฑิตหัวโบราณที่พยายามใช้เงินวิ่งเต้น เพื่อจะได้ตำแหน่งราชการในกรุงปักกิ่ง ในขณะที่ชีวิตจีนมักจะมีความเห็นต่อการปกครองของรัฐบาลแมนจูอยู่เสมอและมีจิตใจฝักใฝ่ฝ่ายปฏิวัติ ชีวิตสมรสจึงไม่ค่อยราบรื่นนัก ไม่นานนักชีวิตจีน ก็แยกทางกับสามีและเดินทางเข้าร่วมการปฏิวัติในสมาคมถงเหมิง (同盟会) ของ ดร.ซุนยัตเซน (孙逸仙) ที่ประเทศญี่ปุ่นในสมัยกวางสวี่ปีที่ 30 (ค.ศ. 1905) ต่อมาสมาคมได้ส่งตัวชีวิตจีน กลับมาดูแลสาขาของสมาคม ฯ ที่เมืองเซี่ยงไฮ้ ในปีค.ศ.1906 ชีวิตจีนได้ก่อตั้งหนังสือพิมพ์สตรีสาร (中国女报) ที่เซี่ยงไฮ้ นอกจากเป็นกระบอกเสียงในการเรียกร้องสิทธิสตรีแล้ว ยังเป็นเวทีเปิดโปงการปกครองที่ล้มเหลวของรัฐบาลแมนจู ต่อมาได้ร่วมมือกับนักปฏิวัติ สวีสีหลิน (徐锡麟) ก่อตั้งโรงเรียนบ่มเพาะนักปฏิวัติ (大通学堂) ขึ้นที่เมืองเส้าซิง และประสานงานกับสมาคมสาขาจินฮว่า หลานซี ก่อตั้งกองกำลังติดอาวุธ เตรียมการยึดอำนาจรัฐที่มณฑลอันฮุยและเจ้อเจียง เพื่อป้องกันภพภัยที่อาจแผ้วพานถึงคนในครอบครัว ชีวิตจีนได้ประกาศตัดความสัมพันธ์กับครอบครัวอย่างเป็นทางการในปีนี้

ในเดือน 7 ของปีต่อมา สวีสีหลินก่อการที่อันฮุย ล้มเหลว สวีสีหลิน พลีชีพในการรบทางการแมนจูสิทธิทราบถึงความสัมพันธ์ของคณะปฏิวัติที่เจ้อเจียง ขณะที่ชีวิตจีน เตรียมก่อการขึ้นอีกครั้ง แต่ทหารแมนจูได้นำกำลังมาปิดล้อมโรงเรียนบ่มเพาะนักปฏิวัติเสียก่อน ชีวิตจีนนำกำลังฝ่าวงล้อมไม่สำเร็จถูกทางการจับตัวได้ แต่ไม่ยอมจำนนจึงถูกประหารชีวิตในวันที่ 15 เดือนกรกฎาคม (ตรงกับวันที่ 5 เดือน 6 ของจีน) ที่ประตูเซวียนเหิง (轩亭口) เมืองเส้าซิง ขณะที่มีอายุเพียง 33 ปี [10] (P245-248) ชีวิตจีนเป็นวีรสตรีที่ถูกขนานนามหลังกล่าวขวัญถึงมากที่สุดคนหนึ่งที่สำคัญคือเป็นบุคคลที่มีหลักฐาน ในประวัติศาสตร์ชัดเจน เรื่องราวของชีวิตจีนถูกนำมาเขียนเป็นบทความ บทกวี เป็นนวนิยาย และสร้างเป็นภาพยนตร์หลายครั้ง นอกจากนั้นยังมีผลงานที่เป็นบทกวีและข้อเขียนตกทอดมาถึงปัจจุบันอยู่ไม่น้อย ซึ่งล้วนแต่เป็นข้อเขียนที่ปลุกเร้าจิตใจ

[10] 吴奚真, 马国光, 叶德明. 中国历史故事 (一) [M]. 台北市: 国立编译馆出版, 1994.

แห่งการปฏิบัติและการต่อสู้เพื่อสิทธิสตรี คนยุคหลังจึงยกย่องชีวจิน เป็นวีรสตรีปฏิบัติ
และนักทฤษฎีปฏิบัติ และเนื่องจากเทศกาลตวนอู่ เป็นวันทิวแห่งชาติระลึกถึงวีรชน
ในฐานะมหาวีเอกของจีน จึงเป็นวันระลึกถึงวีรสตรีชีวจิน ด้วยอีกเช่นกัน

บทที่ 4. เทศกาลราตรี 7 (七夕节)

คืนวันที่ 7 เดือน 7 ในปฏิทินการเกษตรของจีน เป็นคืนที่ท้องฟ้าโปร่งใส ดวงดาวสุกสกาว ท่ามกลางหมู่ดาวที่ระยิบระยับ มีเส้นสีขาวจาง ๆ อยู่เส้นหนึ่งพาดยาวอยู่ระหว่างทิศเหนือกับทิศใต้เรียกว่า แม่น้ำเงิน (银河) มีดาวสองดวงสั้นระยิบระยับอยู่สองฝั่งของแม่น้ำเงิน ดูเหมือนดวงตาคอนสองคนที่ต่างชะเง้อมองซึ่งกันและกัน นั่นคือดาวเทพธิดาทอผ้า (织女) และดาวโคบาล (牛郎) ในคืนนี้จะมีวิหค (喜鹊) ต่อตัวเป็นสะพานข้ามแม่น้ำเงิน ให้ทั้งสองมีโอกาสข้ามแม่น้ำมาพบหน้ากันเพียงปีละหนึ่งครั้ง

ตามตำนานเล่าว่า ในเมืองหนานหยางมีหนุ่มกำพร้าผู้หนึ่ง อาศัยอยู่กับพี่ชายและพี่สะใภ้ ทำหน้าที่เลี้ยงโคให้กับพี่ชาย จึงเรียกว่าหนุ่มโคบาล (牛郎) พี่สะใภ้เป็นคนใจแคบพยายามหาทางกลั่นแกล้งขับไล่ออกจากบ้านอยู่ตลอดเวลา วันหนึ่งพี่สะใภ้ใช้ให้โคบาล นำโคตัวผู้ 9 ตัว ออกไปเลี้ยง และให้รองนกว่ามีโคครบ 10 ตัว เมื่อไหร่จึงอนุญาตให้กลับบ้านได้ โคบาลนำโคทั้ง 9 ตัวออกไปเลี้ยงที่เชิงเขา ในขณะที่รู้สึกหมดอาลัยตายอยากอยู่ ณ นั้น ก็พบกับชายชราผู้หนึ่งมาบอกว่า ข้ามเขาลูกนี้ไปมีโคเผ่าบาดเจ็บอยู่ตัวหนึ่ง ให้รักษาให้หาย แล้วเลี้ยงดูให้ดีจะเป็นประโยชน์ในอนาคต โคบาลข้ามเขาไปตามคำแนะนำของชายชรา ก็พบโคเผ่าบาดเจ็บตัวหนึ่งจริง จึงทำการรักษาพยาบาลจนโคเผ่านั้นหายดีแล้ว จึงนำโคทั้ง 10 ตัวกลับบ้าน แต่พี่สะใภ้ก็ยังไม่พอใจหาทางกลั่นแกล้งทำร้ายโคบาลอยู่ตลอดเวลา แต่โคบาลก็รอดพ้นมาได้ด้วยความช่วยเหลือของโคเผ่าทุกครั้ง ในที่สุดพี่สะใภ้ก็ขับไล่โคบาลออกจากบ้านไปกับโคเผ่าตัวนั้น

จากนี้ไปโคบาลก็เร่ร่อนรับจ้างทำงานหาเลี้ยงชีพโดยมีโคเผ่าเป็นเพื่อนคู่ชีพ วันหนึ่งบรรดาเทพธิดาจากสวรรค์หนึ่งลงมาเล่นน้ำที่สระแห่งหนึ่ง โคเผ่าได้วางแผนให้โคบาลจับตัวเทพธิดาทอผ้าเอาไว้ได้ โคบาลจึงได้เทพธิดาทอผ้ามาเป็นภรรยาคู่ชีวิต โคบาลรับจ้างทำงานอย่างขันแข็ง เทพธิดาทอผ้ารับเย็บปักถักร้อยและนำเอาไหมฟ้าบนสวรรค์มาเพาะเลี้ยงในโลกมนุษย์ สอนชาวบ้านให้เรียนรู้วิธีสาวไหมและทอผ้าไหมที่มีสีสังดงาม ทำให้ทั้งสองมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น อยู่กินครองคู่กันอย่างมีความสุขจนมีบุตรชายหญิงด้วยกัน 2 คน ต่อมาโคเผ่าได้เสียชีวิตลง ก่อนจะสิ้นลมได้สั่งให้

โคบาลถลกหนังของตนเองทำเป็นรองเท้าหนึ่งคู่ เมื่อถึงคราวหมดสิ้นหนทางให้นึกถึงตนเอาไว้ รองเท้าคู่นี้สามารถช่วยเหลือได้ ในที่สุดเรื่องราวของโคบาลและเทพธิดาทอผ้าก็ล่วงรู้ไปถึงหูของเจ้าแม่แห่งสวรรค์ จึงส่งทหารมาจับตัวเทพธิดากลับไป โคบาลนึกถึงคำพูดของโคเฒ่าได้จึงสวมใส่รองเท้าคู่นั้น อุ้มลูกชายหญิงไว้ในมือหะไล่ตามเทพธิดาไป รองเท้าหนังโคเฒ่าพาโคบาลหะไล่ตามเข้าสู่เขตแดนสวรรค์ เจ้าแม่แห่งสวรรค์จึงใช้ปืนขีดเส้นขวางทางโคบาลเอาไว้ กลายเป็นแม่น้ำเงินที่มีคลื่นลมแรงจนโคบาลไม่สามารถฝ่าคลื่นลมข้ามไปได้ ทั้งสองจึงได้แต่นั่งร้องไห้ด้วยความทุกข์ระทมอยู่สองฝั่งแม่น้ำ จนกระทั่งวิหคสวรรค์เห็นใจความรักของทั้งสอง จึงต่อตัวกันเป็นสะพานวิหคให้ทั้งสองข้ามมาพบกันในคืนวันที่ 7 เดือน 7 ของทุกปี [1] (P34-35)

คนหนุ่มสาวชาวจีนเชื่อกันว่าในคืนวันที่ 7 เดือน 7 จะสามารถมองเห็นดาวทั้งสองปรากฏอยู่บนฝั่งตะวันออกและตะวันตกของแม่น้ำเงิน และจะเห็นดาวทั้งสองค่อย ๆ เคลื่อนเข้าหากัน นั่นคือทั้งสองได้ขึ้นสะพานวิหคพบกันกลางแม่น้ำ ว่ากันว่าในวันนี้จะไม่ค่อยเห็นวิหค (鹊喜) บนพื้นโลก เพราะต่างขึ้นไปเป็นสะพานให้กับคนทั้งสอง หนุ่มสาวหากแอบชুমอย่างสงบอยู่ใต้ร้านแดงจะได้ยินเสียงพูดคุยของคนทั้งสอง หนุ่มสาวชาวจีนโดยเฉพาะคู่รักกันจึงนิยมออกมาชมดาวเทพธิดาทอผ้าในคืนวันนี้ โดยเฉพาะหญิงสาวจะถือโอกาสอธิษฐานขอให้ตนเองมีการฝีมือที่เลิศล้ำและมีความรักที่งดงามและยั่งยืน เนื่องจากเทพธิดาทอผ้าเป็นผู้ที่มีการฝีมือ ได้นำเอาวิธีการเลี้ยงไหม สาวใยไหม ทอผ้าไหมและการเย็บปักถักร้อยมาเผยแพร่ให้กับมวลมนุษย์ ในวันที่นี้จึงเรียกว่าวันการฝีมือของสตรีอีกชื่อหนึ่ง (乞巧节) และบรรดาหญิงสาวก็อาจมีการแสดงผลงานที่ประดิษฐ์ขึ้นจากฝีมือของตนเอง เช่น การแกะสลักลูกแตงผลไม้ การทำขนมประติษฐ์ต่างๆ ผลงานจากการเย็บปักถักร้อย หรือผลงานการฝีมืออื่น ๆ รวมทั้งสวมใส่เสื้อผ้าที่เกิดจากการเย็บปักถักร้อยของตนเอง ติดเครื่องประดับที่เป็นผลงานการฝีมือของตนเองในคืนชมดาวนี้ ในบางแห่งยังมีการประกวดแข่งขันกันอีกด้วย หญิงสาวในแถบมณฑลซานตง และจีหนาน นิยมรวมกลุ่มกัน 7 คน ห่อเกี้ยวร่วมกันโดยเอาเหรียญทองเหลือง เข็มและพุทรา ผสมในไส้เกี้ยว เวลากินถ้าใครได้เข็มจะถือว่าได้พรการฝีมือ ใครได้เหรียญทองเหลือง จะมีโชคลาภ ใครได้ลูกพุทราจะได้พบกับความรัก แถบมณฑลเจียงซู และเจ้อเจียง จะนิยมฆ่าไก่ตัวผู้ในวันที่

[1] 韦黎明. 中国节日[M]. 北京: 五洲传播出版社, 2005.

โดยเชื่อกันว่าคินนี้จะเป็นคินที่เทพธิดาและดาวโคบาลได้พบกัน ถ้าหากว่าไม่มีไก่อ้วนใน
ยามเช้า ทั้งสองก็จะต้องแยกจากกัน

นิยายรักเรื่องเทพธิดาโคบาลเป็นหนึ่งในสี่นิยายรักที่แพร่หลายอย่างกว้างขวาง
ในหมู่ชนชาวจีน อีกสามเรื่องคือ เรื่องตำนานรักผีเสื้อ (梁山伯与祝英台)
นางพญางูขาว (白蛇传) และสาวเม็งเจียง (孟姜女) เรื่องเทพธิดาโคบาล
และเรื่องนางพญางูขาว เป็นความรักระหว่างมนุษย์กับเทพธิดาและมนุษย์กับปีศาจ
ส่วนเรื่องตำนานรักผีเสื้อและสาวเม็งเจียง เป็นความรักระหว่างมนุษย์ด้วยกัน แต่ไม่ว่า
จะเป็นความรักระหว่างมนุษย์กับเทพธิดา ความรักระหว่างมนุษย์กับปีศาจ หรือ
ความรักระหว่างมนุษย์ด้วยกัน ก็ล้วนแต่ต้องการสื่อถึงคุณค่าของความรักที่บริสุทธิ์
และอนุภาพอันยิ่งใหญ่ของความรัก

ความรักเป็นอารมณ์ที่สุนทรีย์และสวยงามของมวลมนุษย์ ไม่ว่าชนชาติใด ๆ
ในโลกล้วนมีตำนานความรักที่ยิ่งใหญ่ เล่าขานสืบต่อมาสู่ชนรุ่นหลัง ความรักเป็นสิ่ง
จรรโลงสังคมมนุษย์ให้สวยสดงดงาม รังสรรค์ความเจริญรุ่งเรืองให้กับมนุษย์ และเป็น
แรงผลักดันก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาของสังคม เทพธิดาทอผ้ายอมสละชีวิต
ที่สุขสบายเลอเลิศบนสวรรค์ นางพญางูขาวยอมสละตบะที่สั่งสมมานานนับพันปี
ทั้งเทพธิดาทอผ้าและนางพญางูขาว ได้พิสูจน์ให้เห็นว่าแม้แต่ชีวิตที่เป็นอมตะนิรันดร์
บนสวรรค์ ก็ไร้ความหมายถ้าปราศจากความรัก ในเรื่องตำนานรักผีเสื้อและสาวเม็ง
เจียงก็เช่นกัน ได้พิสูจน์ให้เห็นถึงความรักที่อมตะ มั่นคงชั่วฟ้าดินสลาย อนุภาพของ
ความรักทำให้คนเราไม่กลัวความยากลำบากและยอมสละได้แม้กระทั่งชีวิตแต่ในขณะ
เดียวกันความรักที่ลุ่มหลงหมกมุ่นก็สามารถทำลายสังคม ชีวิตและบ้านเมืองให้
ล่มสลายได้ ในประวัติศาสตร์สมัยโบราณของจีน กษัตริย์ซางโจ้วหวางลุ่มหลงนางทาจี้
ทำให้ราชวงศ์ซางถึงกับล่มสลาย ในสงครามมหาकाพย์แห่งอิลีเย็ดมูลเหตุแห่งสงคราม
ก็เนื่องจากเจ้าชายปารีสแห่งทรอย ได้ชิงตัวนางเฮเลนมาจากกษัตริย์เมเนเลอัส
แห่งสปาร์ตาหรือในตำนานสงครามระหว่างยักษ์กับมนุษย์ในเรื่องรามเกียรติ์ก็เป็นเพียง
สงครามแย่งชิงตัวนางสีดาเท่านั้น

ราตรีเจ็ดพิธีอำลาสวนดอกไม้ (七夕乞巧出花园)

พิธีอำลาสวนดอกไม้เป็นพิธีโบราณของจีน เนื่องจากคนจีนโบราณถือว่าในวัยเด็กนั้นเหมือนมีชีวิตอยู่ในสวนดอกไม้ ดังนั้นจึงเรียกเด็กว่า “ฮวาใจ” (花仔) และอยู่ในการอุปการะดูแลของเทพตายาย (公婆神) ในสวนดอกไม้ เด็กจะเจริญเติบโตเป็นผู้ใหญ่ได้หรือไม่ หรือจะเป็นเด็กที่อยู่ในโอวาทของผู้ใหญ่หรือไม่นั้น ขึ้นอยู่กับการดูแลของเทพตายาย จวบจนกระทั่งเด็กมีอายุประมาณ 15 ปี จึงสามารถออกจากสวนดอกไม้ได้ พิธีอำลาสวนดอกไม้จัดเพื่อป่าวประกาศให้ญาติพี่น้องได้รับรู้ว่าเด็กผู้นั้นได้เจริญเติบโตเป็นผู้ใหญ่แล้ว มีภาระหน้าที่และความรับผิดชอบเป็นผู้ใหญ่คนหนึ่งของครอบครัว

พิธีเริ่มในตอนเช้า พ่อแม่จะให้เด็กพิธีสวมเสื้อผ้าชุดใหม่ รองเท้าแตะใหม่ ฟันสีแดง มีลูกก้อย 12 เม็ดและเหรียญซุนจื้อ 2 เหรียญที่กระเป๋าคาดเอวหรือกระเป๋ากางเกง เสื้อผ้าที่สวมใส่ต้องเป็นของขวัญที่ได้รับมาจากตายาย ถ้าไม่มีตายายก็เป็นน้ำหรือป่าฝ้ายข้างแม่ บางท้องถิ่นจะใช้ดอกไม้หอม 12 ชนิดแช่น้ำ บางแห่งใช้ไม้มงคล 12 อย่าง เช่น ทับทิม ใบท้อ กิ่งไทร ไม้จอบหงวน และสมุนไพรรื่นอื่น ๆ ต้มน้ำให้เด็กอาบในคืนก่อนถึงวันพิธี หลังจากนั้นให้เด็กกินน้ำแกงที่ประกอบด้วยตับหมู กระเพาะหมู ไส้หมูและเครื่องในหมูอื่น ๆ เพื่อแสดงว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงยกเครื่องภายในจากเด็กเป็นผู้ใหญ่ เรียกว่า 换肠肚 หลังจากนั้นทำพิธีกราบไหว้อำลาเทพตายาย ซึ่งจะเป็นการกราบไหว้ครั้งสุดท้ายจากนี้ไปจะไม่กราบไหว้อีก

อาหารมื้อเที่ยงจะตระเตรียมค่อนข้างหรูหรา ควรมีทั้งประเภทเนื้อต่าง ๆ และไข่ ประกอบเป็นอาหาร 4 อย่าง 8 อย่างหรือ 12 อย่าง ส่วนผักนั้นนิยมใช้ต้นกระเทียมต้นหอมและผักใบใหญ่เป็นหลัก เช่น ผักกาด คะน้า กะหล่ำ คนจีนเรียก 厚合 สื่อความหมายว่าให้มีความราบรื่นในชีวิตและการทำงาน ใช้ต้นหอมเพื่อให้มีความเฉลียวฉลาด ส่วนต้นกระเทียมนั้นภาษาจีนเรียกว่า 青蒜 ซึ่งคล้องจองกับคำว่า 清算 ที่แปลว่ามีความคิดอย่างละเอียดถี่ถ้วน ชำระสะสาง ส่วนประกอบสำคัญอีกอย่างที่ขาดไม่ได้ ถ้าเป็นเด็กผู้ชายต้องมีไก่ตัวผู้ เด็กผู้หญิงใช้แม่ไก่ ถ้าเด็กเกิดปีไหนให้ไข่เปิดหรือห่านแทนอาหารมื้อเที่ยงนี้ต้องเชื่อเชิญญาติพี่น้องทั้งหมด โดยให้เด็กนั่งตำแหน่งประธาน มีจานไก่อยู่ข้างหน้า หันหัวไก่ไปทางประธาน เริ่มต้นโดยให้เด็กขบหัวไก่ก่อนเป็น

อันดับแรก หลังจากนั้นแขกหรืออื่น ๆ จึงเริ่มลงมือได้ อาหารอื่น ๆ ก็เช่นกันต้องให้เด็กลงมือก่อนแล้วคนอื่นถึงจะลงมือได้เช่นกัน ไม่ว่าจะครอบครัวที่มีปู่ย่าหรือผู้เฒ่าผู้แก่ เช่นไรก็ตาม^[2] ดังนั้นจึงมีการเรียกเด็กพิธิในวันนี้ว่า “ราชาเด็ก” (孩子王) พิธินี้แสดงให้เห็นว่าสังคมจีนโบราณนั้นเห็นความสำคัญของการเจริญเติบโตเป็นผู้ใหญ่ของเด็กมากน้อยเพียงใด

หลังอาหารมื้อเที่ยงแล้วก็ไม่มีกิจกรรมอะไรที่เข้มงวดอีก นอกจากว่าเด็กพิธิไม่ควรจะออกจากบ้าน และไม่พบคนแปลกหน้าในวันนี้ เด็กต้องการอะไรสามารถร้องขอจากญาติพี่น้องอื่น ๆ ได้ และขอเรียกร้องของเด็กในวันนี้ ถ้าไม่ใช่เรื่องที่เกินเหตุเกินการณ์อะไร ก็จะได้รับคำตอบสนองอย่างเต็มที่ หลังจากวันพิธิผ่านไปแล้ว จะถือว่าเด็กพิธิได้โตเป็นผู้ใหญ่ที่สมบูรณ์ มีภาระหน้าที่ที่มีความรับผิดชอบ ไม่ใช่เด็กไร้เดียงสาที่เอาแต่เล่นสนุกอยู่ในสวนดอกไม้อีกแล้ว พ่อแม่หรือผู้ใหญ่จะไม่เฝ้าจ้ำจี้จ้ำไช หรือประคบประหงมพะเน้าพะนออย่างที่ผ่านมา ดังนั้นพิธิอำลาสวนดอกไม้จึงเป็นพิธิอำลาในขณะเดียวกันก็เป็นพิธิเริ่มต้นด้วย

เรื่องใสรองเท้าแตะพื้นสีแดงและการขบหัวไก่อ้นั้นมีเรื่องเล่าว่า ในสมัยราชวงศ์หมิง ปีเฉียนจิ้ง หลินต้าชิน สมัยเป็นเด็กไม่มีเงินซื้อรองเท้า จึงใสรองเท้าแตะพื้นสีแดงไปโรงเรียน วันหนึ่งขณะเดินกลับบ้าน หลังเลิกเรียนพบชายชราผู้หนึ่งพร้อมไก่ตัวผู้ตัวหนึ่งระหว่างทาง ด้านข้างของชายชรามีกระดาดแดง 2 แผ่นแขวนอยู่ แผ่นหนึ่งเขียนข้อความว่า “หงอนบนหัวไก่อีกคณอง ” (雄鸡头上髻) ส่วนอีกแผ่นหนึ่งยังว่างอยู่ ชายชรากล่าวว่า ผู้ใดสามารถต่อคำกลอนนี้ได้เป็นที่พอใจ ก็จะได้รับไก่ตัวนี้เป็นรางวัล แต่ถ้าต่อไม่เป็นที่พอใจ ก็เพียงขอใช้กระดาดแดงแผ่นเดียวเท่านั้น หลินต้าชินหยุดคิดสักครู่หนึ่งก็ต่อว่า “คราได้คางแพะเชื่องสงบ” (牝羊颌下须) ชายชราพอใจคำกลอนของหลินต้าชินจึงมอบไก่ตัวนั้นให้ เมื่อกลับถึงบ้าน บิดาของหลินต้าชินจับไก่ตัวนั้นต้มทำอาหารแล้วสับหัวไก่ให้หลินต้าชินเป็นรางวัล กาลต่อมาหลินต้าชินสอบได้ตำแหน่งจอหงวนเป็นบัณฑิตของราชสำนัก จึงทำให้คนต่อมานิยมให้เด็กพิธิสวมรองเท้าแตะสีแดง ขบหัวไก่ในพิธิอำลาสวนดอกไม้^[2]

เนื่องจากวันขึ้น 7 ค่ำ เดือน 7 เป็นวันเดียวในรอบปี ที่เทพธิดาทอผ้าและดาวโคบาลได้มาพบหน้ากัน เทพธิดาทอผ้าเป็นเทพแห่งการฝีมือของจีน หนุ่มสาวชาวจีน

[2] 出花园[EB/OL]. <http://zhidao.baidu.com/search?word>.

ต่างบูชาเพื่อขอพรการฝีมือจากเทพธิดาทอผ้า วันนี้จึงถือเป็นวันการฝีมือของจีน (乞巧节) เนื่องจากเด็กที่ยังอยู่ในสวนดอกไม้จะทำการบูชาเทพธิดาในวันขึ้น 7 ค่ำ เดือน 7 ของทุกปี ดังนั้นจึงนิยมจัดพิธีอภิสวนดอกไม้ในวันนี้ เนื่องจากพ่อแม่ ย่อมปรารถนาให้บุตรหลานเติบโตเป็นคนเฉลียวฉลาดมีทักษะ มีการฝีมือเป็นเลิศ แต่ถ้าหากว่าเด็กคนไหนตรงกับวันชง หรือวันไม่เป็นมงคลก็สามารถหาวันอื่นที่เหมาะสม ได้ ปัจจุบันพิธีอภิสวนดอกไม้ได้ถูกละเลยห่างหายไปมาก โดยเฉพาะในเมืองใหญ่ ๆ หลายท้องถิ่นได้เปลี่ยนเป็นเพียงการให้ของกันอย่างง่าย ๆ หรือกินเลี้ยงทานอาหาร นอกบ้านกันเท่านั้น ไม่มีบรรยากาศหรือเนื้อหาของพิธีอภิสวนดอกไม้เลย ในชนบท เมืองเจียงหยางยังมีการทำพิธีอย่างเอิกเกริกในหมู่ชาวแต้จิ๋วและชาวฮากกา เรื่องการนับ อายุสำหรับผู้ชายนิยมนับอายุที่ง่าย ส่วนผู้หญิงนับอายุเต็ม แต่ชาวฮากกาจะทำพิธี เมื่ออายุย่าง 16 ปี และยังมีพิธีอภิสวนดอกไม้ใหญ่เมื่ออายุย่าง 19 ปี [3]

หลือวี้กัษัตริย์นักกวีในยุคคู๋ใต้

纷纷五代乱离间，一旦云开复见天。
草木百年新雨露，车书万里旧江山。
寻常巷陌陈罗绮，几处楼台奏管弦。
人乐太平无事日，莺花无限日高眠。

ท่ามกลางความระส่ำระสายในยุคคู๋ใต้
เมฆร้ายพลันคลี่คลายฟ้าสดใส
ละอองฝนขลิบผืนดินที่แห้งแล้งมานานปี
สู่ยุคบ้านเมืองสงบสันติสุขยั่งยืนนาน
ผู้คนต่างประดับประดาทั่วทุกแห่งหน
เสียงเพลงมโหรีบรรเลงทุกบ้านช่อง
ใต้ฟ้าสุขสันต์ไร้เรื่องราว
ไพร่ฟ้าอนตาหลับไร้กังวล

[3] “出花园”源自“乞巧节” [EB/OL]. <http://www.zgkjbgw.com/kjfc/kjfs/hakka106.html>.

บทกลอนข้างบนนี้เป็นบทกลอนที่แต่งโดยเส้าเหยาฟู่ (邵尧夫) หรือนักพรตคังเจี๋ย (康节) ในสมัยจักรพรรดิซ่งเสินจง (宋神宗) เป็นบทรำพึงรำพันถึงความระส่ำระสายในยุคสิ้นราชวงศ์ถัง ต่อมานักประวัติศาสตร์เรียกว่าสมัย อู่ใต้ (五代) แผ่นดินในยุคนั้นเปลี่ยนแปลงราชวงศ์กันแทบทุกเข้าค่า รบพุ่งกันไม่เว้นแต่ละวัน แย่งชิงอำนาจกันในห้าสกุลใหญ่คือ จู หลี่ ลี้อ หลิว กวอ ก่อตั้ง เหลียง ถัง จิ้น ฮั่น โจว ทำราชวงศ์ มีกษัตริย์ปกครองรวม 15 พระองค์ ตลอดช่วง 50 ปี ไม่เคยมีปีใดที่ประชาชนจะได้อยู่เย็นเป็นสุข [4] (P1)

ข้างต้นนี้เป็นข้อความขึ้นต้นในบทแรกของ 1 ใน 4 วรรณกรรมยอดเยี่ยมของจีนเรื่องตำนานวีรบุรุษเขาเหลียงซาน (水浒传) ที่บรรยายถึงความระส่ำระสายในสมัยอู่ใต้ ท่ามกลางไฟสงครามที่คุกรุ่นตลอด 50 ปี ไม่เพียงไพร่ฟ้าประชาชนที่ต้องอยู่อย่างอกสั่นขวัญแขวน แม้แต่ชนชั้นวรรณะกษัตริย์เอง ก็อาจหนีไม่พ้นชะตากรรมที่รินทศเช่นกัน ในวันที่ 7 เดือน 7 อันเป็นวันแห่งความรักของจีนนั้น ในขณะเดียวกันก็เป็นวันประสูติและวันสิ้นพระชนม์ของหลี่อวี้ (李煜) กษัตริย์ช่วงปลายของราชวงศ์โจวถัง (后唐) ในยุคสมัยอู่ใต้ หลี่อวี้เป็นโอรสองค์ที่ 6 ของกษัตริย์ถังจงจู (唐中主) ตามลำดับเชื้อพระวงศ์แล้วไม่มีโอกาสที่จะได้เป็นกษัตริย์เลย ทำให้หลี่อวี้ไม่สนใจการบ้านการเมืองตั้งแต่เล็ก กลับสนใจเรื่องกาพย์กลอนเป็นพิเศษ แต่คนค่านวมมิเท่าฟ้าลิขิต พี่ชายทั้ง 5 ของหลี่อวี้กลับมีอันเป็นไปก่อนวัยอันควรเสียทั้งหมด ทำให้หลี่อวี้จำต้องสืบทอดบัลลังก์อย่างไม่เต็มใจนัก ก่อนที่หลี่อวี้จะขึ้นครองตำแหน่งราชวงศ์โจวถังเริ่มเสื่อมถอยแล้ว ประกอบกับหลี่อวี้เองก็เป็นกษัตริย์เจ้าสำราญ ไม่ถนัดทั้งการรบและการปกครอง นิยมชมชอบการเขียนบทกวีและร้องรำทำเพลงมากกว่าการบริหารบ้านเมือง จึงทำให้สถานการณ์บ้านเมืองตกอยู่ในสถานการณ์ที่เลวร้ายยิ่งขึ้น จนต้องเสียดินแดนให้กับเมืองซ่ง (宋) ที่เข้มแข็งกว่าและพยายามขยายอิทธิพลเพิ่มขึ้นทุกวัน และหลี่อวี้เองก็ต้องตกเป็นเชลยของเมืองซ่งในที่สุด

[4] 施耐庵, 罗贯中. 水浒传[M]. 中国古典文学名著丛书. 西安: 三秦出版社, 1998.

虞美人 (李煜)

春花秋月何时了
往事知多少
小楼昨夜又东风
故国不堪回首月明中
雕栏玉砌应犹在
只是朱颜改
问君能有几多愁
恰似一江春水向东流

บุปผาจันทร์คราใดสิ้น
ความหลังฝังใจมากเพียงใด
ลมบูรพาผ่านหอเมื่อคืนวาน
สิ้นแผ่นดินสุดจะทานกลางแสงจันทร์
วิหารเวียงวังงามตระการนั้นยังคง
เพียงโฉมงามนางองค์ที่เปลี่ยนไป
ถามใจนั้นระทมทุกข์มีเท่าใด
ดั่งสายน้ำที่ไหลไปไม่หวนคืน

กวีนิพนธ์บทนี้เป็นบทประพันธ์เอกของหลี่อวี้ หลังจากที่ได้ตกเป็นเชลยของเมืองซ่งแล้ว ในวันที่ 7 ค่ำ เดือน 7 ปีค.ศ. 978 หลี่อวี้ได้นำบทเพลงนี้มาขับร้องฉลองวันเกิดของตนเอง ในบทเพลงได้กล่าวถึง อะไรที่เกี่ยวกับตะวันออกอยู่หลายประโยค เช่น “ลมบูรพาผ่านหอเมื่อคืนวาน” (小楼昨夜又东风) หรือ “ดั่งสายน้ำที่ไหลไปไม่หวนคืน” (恰似一江春水向东流) ทำให้ซ่งไท่จงไม่พอใจเนื่องจากเมืองหลวงของราชวงศ์ซ่งคือเมืองเปียนเหลียง (卞梁) ในสมัยนั้นเรียกว่า นครตะวันออก (东京) จึงกล่าวหาว่า 李煜 มีใจไม่ซื่อ คิดขบถต่อเมืองซ่ง

จึงประทานสุราพิชให้ ปลิดชีพในงานวันเกิดนั่นเอง เพลง (虞美人) นี้ค่อนข้างเป็นที่รู้จักของชาวจีนทั่วไปรวมทั้งในไทยด้วย เนื่องจากมีนักร้องชื่อดังชาวไต้หวัน (邓丽君) นำมาขับร้องเผยแพร่ในชื่อเพลงว่า 几多愁

บทที่ 5. จงชิว เทศกาลฉลองฤดูเก็บเกี่ยว

ในบรรดาดาวฤกษ์และดาวเคราะห์ที่มีอยู่บนท้องฟ้า ดวงจันทร์เป็นดาวที่อยู่ใกล้โลกและใกล้ชีวิตมนุษย์มากที่สุด จึงทำให้มนุษย์เรามีความคาดหวังและมีจินตนาการที่สวยงามกับดวงจันทร์มาตั้งแต่สมัยโบราณ เด็ก ๆ ทุกคนล้วนเคยฟังนิทานที่สนุกสนานเกี่ยวกับดวงจันทร์มาไม่น้อย ดวงจันทร์มีอิทธิพลต่ออารมณ์ของเราไม่ว่าจะเป็นยามสุขหรือทุกข์ โศกเศร้า หรือรื่นเริง การนั่งมองดวงจันทร์กลมโตสุกใส ในยามค่ำคืนที่ท้องฟ้าสดใส ไรเมฆบดบัง ทำให้มีจินตนาการที่หลากหลายกว้างไกลอย่างไร้ขอบเขต เนื่องจากดวงจันทร์มีแสงที่वलโย อ่อนโยน จึงทำให้เกิดความรู้สึกที่อบอุ่น เสน่ห์ยามจ้องมอง นอกจากนี้ดวงจันทร์มีข้างขึ้น ข้างแรม เดือนเต็ม เดือนเสี้ยว ก่อให้เกิดจินตนาการที่กว้างไกลและหลากหลาย เป็นเป้าหมายในการรังสรรค์ผลงานของเหล่านักเขียน นักกวี ไม่ว่าจะเป็นนวนิยาย ภาพเขียน ภาพยนตร์กลอน บทกวีและบทเพลงต่าง ๆ

วันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 8 ในปฏิทินการเกษตรของจีน เป็นวันเทศกาลจงชิว (中秋节) ที่คนไทยเราเรียกว่าวันไหว้พระจันทร์ เดือน 8 เป็นเดือนที่อยู่กลางฤดูชิว และวันขึ้น 15 ค่ำ เป็นวันที่อยู่กลางเดือน 8 จึงเรียกว่า วันจงชิว (中秋) หรือวันกลางเดือน 8 ในคัมภีร์โจวหลี่ 《周礼》 มีบันทึกพิธีบูชาดวงจันทร์ในวันกลางเดือน 8 เอาไว้ (秋暮夕月)

การก่อเกิดของเทศกาลจงชิว สืบเนื่องมาจากการบูชาธรรมชาติของมนุษย์ กษัตริย์ในสมัยโบราณมีพิธีฤดูชุนบูชาสุริยะเทพ เชียบูชาแม่ธรณี ชิวบูชาดวงจันทร์ และบูชาสวรรค์ในวันเทศกาลดังจื่อ^[1] (P122) มีเรื่องเล่ากันว่าสมัยโนโบราณที่เมืองฉี มีหญิงสาวอัปลักษณ์ผู้หนึ่งชื่อว่า อู่เหยียน (无盐) นางบูชาดวงจันทร์ด้วยใจศรัทธาอย่างมั่นคงตั้งแต่เด็ก เมื่อโตขึ้นนางถูกคัดเลือกส่งตัวเข้าวัง แต่ไม่ได้รับการโปรดปราน ในปีหนึ่งของคืนวันขึ้น 15 เดือน 8 ฉื่ออ๋องได้พบนางโดยบังเอิญได้แสงจันทร์และรู้สึกว่ นางงดงามเป็นพิเศษ จึงได้แต่งตั้งนางเป็นสนมเอก^[2] จึงกลายเป็นประเพณีบูชาดวงจันทร์และเล่าขานสืบต่อ ๆ กันมา โดยเฉพาะสตรีต่างก็ขอพรให้มีความสุขสดใสตั้งเดือนเพ็ญ งดงามดังเทพธิดางเอ้อ ฤดูชิว คือฤดูใบไม้ร่วงเป็นฤดูแห่งการเก็บเกี่ยว

[1] 刘刚, 李辉. 节日的故事[M]. 北京: 中国旅游出版社, 2004.

[2] <http://www.china.com.cn/ch-jieri/zhongqiu/1.htm>

ชาวจีนโบราณมีคำกล่าวว่า “ซุน” ไถหว่าน “เซี่ย” เพาะปลูก “จิ่ว” เก็บเกี่ยว นั่นก็คือ จากการทำงานอย่างอาบเหงื่อต่างน้ำมาตลอดทั้งปีในฤดูซุนและเซี่ย จะมาเก็บเกี่ยว ดอกผลเอาในฤดูจิ่ว จึงเป็นฤดูกาลที่นำมาเฉลิมฉลองเป็นอย่างยิ่ง บรรยากาศ ในฤดูจิ่ว แกนโลกเบนห่างออกจากดวงอาทิตย์ อากาศร้อนในฤดูเซี่ยเริ่มคลายตัวลง ท้องฟ้าโปร่งใส ไร้มฆหมอกและดูสูงกว่าฤดูอื่น ดวงจันทร์สุกใสกลมโตเป็นพิเศษ จึงเหมาะแก่การดื่มเหล้าจิบชาชมจันทร์ โดยเฉพาะถ้าปีไหนการเพาะปลูกได้ผลดี เรียกว่า เฟิงโซว (丰收) หรือเฟิงเหนียน (丰年) ยิ่งต้องเฉลิมฉลองกันอย่างมีความสุข และเป็นการเตรียมตัวต้อนรับลมหนาวที่จะย่างกรายมาในไม่ช้า จึงเห็นได้ว่าการเฉลิมฉลองในฤดูเก็บเกี่ยว เป็นเทศกาลฉลองในหมู่มวลชนที่มีมาตั้งแต่สมัยโบราณ ในสังคมการเกษตร ต่อมาได้เผยแพร่ไปถึงเหล่าขุนนางชนชั้นสูง ในรั้วในวัง และได้ผนวกกับประเพณีบูชาดวงจันทร์ของกษัตริย์ จนกระทั่งสมัยราชวงศ์ถัง จงจิ่ว จึงถูกกำหนดเป็นวันเทศกาลประจำปีอย่างทางการ พอถึงสมัยหมิงและชิง เทศกาลจงจิ่วได้ถูกกำหนดเป็นหนึ่งในสามเทศกาลใหญ่ประจำปี^[3] (P122)

ประเพณีกินขนมพระจันทร์ในวันเทศกาลจงจิ่วมีหลายตำนาน เรื่องหนึ่งก็คือ ในสมัยจักรพรรดิถังไท่จง (唐太宗) แม่ทัพหลี่จิ้ง (李靖) กริชาติทัพขับไล่ชนเผ่า โซงหนู (匈奴) ได้รับชัยชนะกลับมาถึงวังหลวงในวันเพ็ญเดือน 8 มีพ่อค้า ชาวถู่หลู่ฟาน (吐鲁番) ถวายขนมกล่องหนึ่งเป็นการแสดงความยินดี ถังไท่จงเห็น เป็นขนมรูปทรงกลมที่มีผิวมันเรียบสวยงาม จึงหยิบชูขึ้นกล่าวว่า ขอเชิญเทพีแห่ง ดวงจันทร์มาชิมขนมทู่รวมกับเรา หลังจากนั้นจึงเอาขนมในกล่องแบ่งกันกินกับ ข้าราชการบริวาร จึงนิยมกินขนมในวันเทศกาลจงจิ่วตั้งแต่นั้นมา และเรียกขนมนี้ว่า ขนมหู^[4] (胡饼) ต่อมาได้เปลี่ยนจากขนมหูเป็นขนมพระจันทร์เพื่อให้สอดคล้อง กับเนื้อหาของวันเทศกาล

ขณะเดียวกันฤดูจิ่วก็เป็นสัญลักษณ์ของความทุกข์โศกเช่นเดียวกัน โดยเฉพาะ ปีไหนที่ฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาล การเพาะปลูกไม่ได้ผล เรียกว่า ฮวงเหนียน (荒年) ไม่มีข้าวเก็บในยุ้งฉาง มองดูท้องนาเหลือแต่ต้นข้าวที่เอนห่าง ต้นไม้ผลัดใบเหลือแต่กิ่ง

[3] 刘刚, 李辉. 节日的故事[M]. 北京: 中国旅游出版社, 2004.

[4] ชาวจีนเรียกคนต่างเผ่าว่าชาวหู (胡人) และใช้คำว่า“หู”เรียกสิ่งที่ได้รับมาจากชาวต่างเผ่า

จึงเรียกขนมนี้ว่าขนมหู (胡饼)

ใบไม้เหลืองแดงที่หล่นร่วงลงพื้นปลิวว่อนตามสายลมที่พัดมา คนที่ทุกซอกคนที่เฝ้ารอ การกลับมาของผู้ที่อยู่แดนไกล นั่งเหม่อมองสายน้ำในลำธารที่ใกล้จะแห้งขอด จนมองทะลุเห็นกัน ไหลเอื่อยๆ ไปอย่างไร้จุดหมาย สายลมที่พัดมาต้องผิวกายยิ่งให้ รู้สึกเย็นจับจิต ช่างดูเป็นบรรยากาศที่ห้อยเหงาเศร้าสร้อยอะไร จึงมีเปรียบเทียบ สภาพเช่นนี้ว่า เป็นการรอคอยเสมือน “ว่างชวนวิสุ่ย” (望穿秋水)

เทพีฉางเอ๋อ จรดดวงจันทร์ (嫦娥奔月)

ตำนานเรื่องเล่าที่เกี่ยวข้องกับเทศกาลจงชิวมีอยู่มากมาย เช่น กระจ่ายหยก บดยา อู๋กั๋ง ตัดต้นกั๊กแต่ที่นิยมแพร่หลายมากที่สุดเห็นจะเป็นเรื่องเทพนิยายฉางเอ๋อ และโฮ่ว-อวี๋ ซึ่งเป็นนิยายปรัมปราที่บันทึกอยู่ในคัมภีร์โบราณว่า ฉางเอ๋อ เป็นภรรยาของโฮ่ว-อวี๋ ขโมยกินยาอายุวัฒนะที่โฮ่ว-อวี๋ ได้มาจากเจ้าแม่ซีหวางหมู่แห่งเขาคุนลุน จึงถูกสาปให้กลายเป็นคางคกฝนยาอยู่ที่วังเย็นบนดวงจันทร์ มีชีวิตอยู่อย่างคับแค้น เดียวดายไปชั่วกัปชั่วกัลป์ แต่เนื่องจากดวงจันทร์เป็นสัญลักษณ์แห่งความงาม มีอิทธิพล ต่ออารมณ์และจิตใจของคนเราทั้งยามสุขและยามเศร้า คนทุกชาติทุกภาษาในโลกนี้ ล้วนมีนิยายรักโรแมนติค มีบทเพลง บทกวีที่เกี่ยวข้องกับดวงจันทร์อยู่มากมาย ทำให้นักเขียน นักกวีในยุคต่อมามีความรู้สึกที่ว่า ฉางเอ๋อ ถูกสาปกลายเป็นคางคกไปอยู่ที่ ดวงจันทร์ เป็นเรื่องที่ไม่สอดคล้องกับความรู้สึกของผู้คนที่เห็นดวงจันทร์เป็นสัญลักษณ์ แห่งความงาม ความนุ่มนวล ทำให้มีการแก้ไขเทพนิยายเรื่องนี้

โดยแก้ไขเป็น ในสมัยของจักรพรรดิเหยา บนท้องฟ้ามีดวงอาทิตย์ปรากฏถึง 10 ดวง แผ่รังสีความร้อนแผดเผาจนพืชผลบนพื้นโลกแห้งตาย พื้นดินแตกกระแหง ท้องทะเลแห้งเหือด ผู้คนล้มตาย ในขณะนั้นเกิดวีรบุรุษผู้หนึ่งชื่อว่าโฮ่ว-อวี๋ (บางฉบับ ว่า เป็นเทพจุติลงมา) มีความสามารถในการยิงธนูดีเยี่ยม โฮ่วอวี๋ ใช้ธนูยิงดวงอาทิตย์ ตกลงมา 9 ดวง เหลือไว้เพียงหนึ่งดวงและกำชับให้ขึ้นทางทิศตะวันออกในเวลาเช้า ตกลงทางทิศตะวันตกในเวลาเย็น เพื่อให้เกิดฤดูกาลที่เหมาะสมแก่การเพาะปลูก โฮ่ว-อวี๋ จึงกลายเป็นวีรบุรุษที่ได้รับการยกย่อง มีทรัพย์สินเงินทองมากมาย มีคนหลังไหลมาเป็นลูกศิษย์ลูกหา และได้แต่งงานกับฉางเอ๋อ ผู้เลอโฉม วันหนึ่งโฮ่ว-อวี๋ เดินทางไป พบเจ้าแม่ซีหวางหมู่ ที่เขาคุนลุน ได้รับยาอายุวัฒนะมาเม็ดหนึ่ง โฮ่ว-อวี๋ เกรงว่า

ถ้าตัวเองกินยานี้แล้วคงต้องอยู่อย่างเดียวตายหลังจากที่ฉางเอ๋อเสียชีวิตไปแล้ว จึงไม่ยอมกินฝากให้ฉางเอ๋อเก็บยานี้เอาไว้ วันหนึ่งโฮ่ว-อวี๋ พาลูกศิษย์ออกไปล่าสัตว์ เฟิงเหมิง ลูกศิษย์ทรยศได้บังคับให้ฉางเอ๋อมอบยาอายุวัฒนะให้กับตนเอง ฉางเอ๋อจึงกลืนกินยานั้นลงไป หลังจากกลืนยาลงไปแล้วฉางเอ๋อ ก็รู้สึกตัวเบาละลอยขึ้นสู่ท้องฟ้า แต่ความที่คิดถึงและเป็นห่วงสามีจึงไปอาศัยอยู่บนดวงจันทร์ ใฝ่มองสามีที่อยู่บนพื้นโลก เมื่อโฮ่ว-อวี๋ กลับจากการล่าสัตว์จึงได้จัดการสำเร็จโทษเฟิงเหมิง ลูกศิษย์ ทรยศ หลังจากนั้นได้แต่ใฝ่มองดวงจันทร์ด้วยความคิดถึงภรรยา ส่วนชาวบ้านต่างก็จัดธูปบูชาฉางเอ๋อที่ อยู่บนดวงจันทร์ นิยายเรื่องนี้มีการปรับแต่งเป็นไปหลายรูปแบบ แต่ล้วนแต่เป็นการยกย่องความดีและความงามของฉางเอ๋อ ต่อมาในสมัยราชวงศ์ฮั่นจึงได้เกิดตำนานเรื่องกระต่ายหยกบนดวงจันทร์เพิ่มขึ้น^[5] (P114-116)

ตำนานเรื่องเทพีฉางเอ๋อ กระต่ายหยกบนดวงจันทร์ล้วนสะท้อนถึงจินตนาการที่ตึงามของมนุษย์ที่มีต่อดวงจันทร์ แนนอนดวงจันทร์ที่แสนจะสดใส นุ่มนวล จะให้เป็นตำนานของนางมารร้ายที่ขโมยยาอายุวัฒนะ และคางคกที่อัปลักษณ์ได้อย่างไร เมื่อประมาณ 40 ปีที่ผ่านมาบริษัทกั๋วไท่ (国泰) ได้นำเรื่องของเทพีฉางเอ๋อสร้างเป็นภาพยนตร์ นำแสดงโดยเจ้าหลวย และเล่อตี้ แต่เรื่องราวกลับเป็นโฮ่ว-อวี๋ หลงอำนาจต้องการแสวงหาอายุวัฒนะ ส่วนฉางเอ๋อ นั้นเดิมเป็นเทพธิดาบนสวรรค์ เมื่อกาลว่่าตกเดือนโฮ่ว-อวี๋ ไม่เป็นผลจึงจรรลีหนีไปอยู่ที่ดวงจันทร์

จูหยวนจาง ก่อการคืนจงชิว (朱元璋中秋起义)

ในสมัยราชวงศ์หยวน ชาวจีนต้องทนทุกข์ทรมานกับการปกครองที่โหดร้ายป่าเถื่อนของราชสำนักมองโกลมาช้านาน จนถึงปลายสมัยราชวงศ์หยวน เกิดขบวนการต่อต้านราชสำนักขึ้นทั่วทุกหัวระแหง แต่ไม่สามารถจะติดต่อประสานงานกันได้ เนื่องจากราชสำนักมองโกลทำการปิดกั้นอย่างเข้มงวด ในสมัยนั้นแม้แต่การสูมหั่วคุยกัั้นเพียงสองคนก็อาจมีความผิดถึงขั้นประหารชีวิตได้ หลิวป้อเวิน ที่ปรึกษาทางการทหารของจูหยวนจาง จึงคิดทำขนมเปี๊ยะแบบมีไส้ขึ้นมาถือเป็นขนมในเทศกาลจงชิว แจกจ่ายให้กับชาวบ้านทั่ว ๆ ไป โดยมีหนังสือข้อความว่า “ขึ้น 15 ค่ำ เดือน 8 ลูกฮื้อสังหาร

[5] 乐麒麟. 中国传统节日择吉大通书[M]. 北京: 气象出版社, 2001.

สังหารคนป่าเถื่อน” (八月十五夜杀鞑子) ชุกซ่อนอยู่ในขนม ส่งให้กับขุมกำลังที่สำคัญ นัดหมายให้ลูกฮือก่อการขึ้นพร้อมกันในคืนวันขึ้น15 ค่ำ เดือน 8 ทำให้เกิดการลุกฮือขึ้นขับไล่ราชวงศ์มองโกลอย่างพร้อมเพรียงกัน กองทหารของจูหยวนจางรุกเข้ายึดสถานที่ต่าง ๆ ได้อย่างรวดเร็ว หลังก่อการสำเร็จ จูหยวนจาง สถาปนาราชวงศ์หมิงขึ้น ตั้งตนเองขึ้นเป็นปฐมกษัตริย์นามจักรพรรดิหมิงไท่จู (明太祖) ประกาศให้มีการเฉลิมฉลองชัยชนะอย่างเอิกเกริก หลังจากนั้นจึงมีการเปิดประตูพระราชวังเฉลิมฉลองร่วมกับประชาชนในคืนเทศกาลงิ้วของทุกปี และเรียกขนมเปียะนี้ว่า “ขนมพระจันทร์” [6] (P124)

ขนมพระจันทร์จึงกลายเป็นขนมประจำเทศกาลงิ้วตั้งแต่นั้นมา ซึ่งมีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงมากมายหลายรูปแบบและหลายชนิด วันเทศกาลงิ้วจึงกลายเป็นวันเทศกาลขนมอีกเทศกาลหนึ่ง และเนื่องจากวันงิ้วเป็นวันเทศกาลเก็บเกี่ยว นอกจากการเก็บเกี่ยวข้าวในไร่ในนาแล้ว ผลหมากรากไม้ต่าง ๆ ก็สุกพอดีวันนี้จึงเป็นวันเทศกาลผลไม้อีกด้วย

เนื่องจากเดือนเพ็ญมีรูปทรงกลม คำว่ากลมนั้นหมายถึง ความกลมเกลียว ดังนั้นสิ่งที่เป็นสัญลักษณ์ในวันนี้ไม่ว่าจะเป็นขนมหรือภาพประกอบ จึงนิยมทำเป็นรูปกลมๆ เพื่อแสดงถึงความกลมเกลียว จากการสืบทอดมาแต่อดีตถึงปัจจุบันเทศกาลงิ้วกลายเป็นวันเทศกาลใหญ่ประจำปีที่ได้รับความนิยมอย่างแพร่หลาย เป็นรองเพียงวันตรุษจีนเท่านั้น ทุกครอบครัวถือเอาวันนี้เป็นวันสำคัญของครอบครัว ต้องอยู่พร้อมหน้ากินข้าวมีอกกลมเกลียวร่วมกัน คนที่จากไปทำงานอยู่ไกลบ้านก็ต้องกลับมาอยู่ร่วมกันอย่างพร้อมหน้าพร้อมตา จึงถือเป็นวันครอบครัวอีกวันหนึ่ง

[6] 刘刚, 李辉. 节日的故事[M]. 北京: 中国旅游出版社, 2004. .

บทสรุป

ในสังคมปัจจุบันงานเทศกาลเป็นกิจกรรมที่มีความสำคัญ โดยเฉพาะการใช้ชีวิตรวมหมู่ของมวลมนุษย เป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญของวัฒนธรรมชนชาติ ไม่ว่าชนชาติใดต่างล้วนมีงานเทศกาลที่สำคัญทั้งนั้น งานเทศกาลแต่เดิมเป็นการเฉลิมฉลองและการบวงสรวงของแต่ละชนชาติ จะเฉลิมฉลองอะไรหรือบวงสรวงอะไรแต่ละชนชาติย่อมมีวัฒนธรรมประเพณีและความเชื่อที่ต่างกัน การก่อเกิดของเทศกาลถึงแม้จะมีที่มาเกี่ยวกับการดำรงชีวิต การผลิต และการต่อสู้กับภัยธรรมชาติ และความเชื่อในเรื่องผีसाงเทวดา สำหรับตัวผู้เขียนเองถึงแม้จะไม่ให้ความสำคัญในเรื่องความเชื่อที่ม่งาย แต่ก็ปฏิเสธไม่ได้ว่าสิ่งที่ทำให้งานเทศกาลสามารถสืบทอดต่อไปอย่างไม่สูญหาย กลับเป็นเรื่องของความเชื่อในเรื่องของสิ่งศักดิ์สิทธิ์และการบวงสรวงผีसाงเทวดาที่ม่งาย ในขณะที่เดียวกันความเชื่อเหล่านี้ ก็มีการขับเคลื่อนเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัยและแต่ละท้องถิ่น ไม่ว่าจะจะมีเกจิอาจารย์ท่านใดเสนอพิธีการอะไรเพิ่มเติมมา หรือกล่าวอ้างถึงสิ่งศักดิ์ใด ๆ ก็ตาม ล้วนจะได้รับการสนองตอบจากผู้คนโดยไม่เคลือบแคลงสงสัย ไม่ว่าจะเป็นเรื่องผีसाงนางไม้ หรือต้นไม้พิศดารสักต้น หินประหลาดสักก้อน จะหลบลี้อยู่ในป่าเขาที่เร้นลับแค้หนาก็ตาม ก็มีผู้คนดั้นด้นสืบเสาะไปสักการะจนถึงที่ เพื่อขอพรขอความคุ้มครองเหมือนดังคำกล่าวที่ว่า ภูสูงมีเทพสถิตเป็นประจักษ์ ห้วยบ่ลึกมีมังกรสิงสุปรากฏผล (山不在高有仙则名, 水不在深有龙则灵。)

ความจริงมนุษย์เราไม่ได้ให้ความสำคัญต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์เท่าไรนัก แต่สิ่งที่มนุษย์ให้ความสำคัญคือโชคลาภ วาสนา ความสมหวังและความเป็นสิริมงคลที่เทพยดาสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหล่านั้นสามารถดลบันดาลให้ จึงทำให้การกราบไหว้บรรพบุรุษและการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ กลายเป็นกิจกรรมหลักในทุกเทศกาล กาลเวลาผ่านไปก็ยังมีเกจิอาจารย์เสนอเรื่องพิธีกรรมเพิ่มเติมมากขึ้น จนบดบังกลบฝังเนื้อหาของแต่ละเทศกาลเสียลางเลือนจนแทบจะไม่เห็นแก่นแท้ดั้งเดิมของงานเทศกาลเหล่านั้น แต่อย่างไรก็ตามพิธีกรรมและความเชื่อที่ม่งายเหล่านี้ กลับสามารถสืบทอดงานเทศกาลเหล่านี้ให้ยืนยาวต่อไป จากคนสู่คนจากรุ่นสู่รุ่น เป็นเงื่อนไขให้ชนรุ่นหลังได้สืบเสาะค้นคว้าศึกษากันต่อไป